

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

**Eiropas Sociālā fonda projekts Nr. 9.2.6.0/17/I/001 “Ārstniecības un ārstniecības
atbalsta personāla kvalifikācijas uzlabošana”**

KORUPCIJAS RISKI VESELĪBAS APRŪPĒ: RISKU MAZINĀŠANAS UN NOVĒRŠANAS IESPĒJAS UN RĪCĪBA

Rīga

2019

ANOTĀCIJA

Metodiskais līdzeklis sagatavots neformālās izglītības programmas ietvaros. Mērķauditorija ir ārsti, māsas, ārsta palīgi, māsas palīgi, vecmātes, funkcionālie speciālisti, farmaceiti, ārstniecības atbalsta personas.

Metodiskā līdzekļa mērķis ir sniegt izglītojamajiem zināšanas par korupcijas riskiem veselības aprūpē un to cēloņiem, kā arī izpratni par dažādām korupcijas novēršanas formām un metodēm, un attīstīt spēju pielietot iegūtās zināšanas praktiskajā darbā.

Galvenie sasniedzamie uzdevumi ir:

- 1) spēt identificēt un analizēt būtiskākos korupcijas riskus veselības aprūpē;
- 2) izprast korupcijas novēršanas būtību;
- 3) zināt korupcijas veselības aprūpē mazināšanas iespējas;
- 4) spēt nošķirt ārstniecības personas administratīvās un kriminālatbildības gadījumus;
- 5) orientēties kriminālprocesa norisē noziedzīgā nodarījuma, ja tas saistīts ar korupciju, gadījumā.

Metodiskā līdzekļa struktūra veidota secīgi, lai vislabāk varētu atklāt apskatāmos jautājumus. Pirmajā daļā tiek dots skaidrojums, kāda ir ārstniecības personu atbildība par koruptīvām darbībām, otrajā daļā analizēti korupcijas riski veselības aprūpē, savukārt trešajā nodaļā tiek raksturota iespējamā rīcība noziedzīgā nodarījuma gadījumā: ziņošana, kriminālprocesa praktiskā norise, kā arī veicamās procesuālās darbības.

Metodiskā līdzekļa autori ir Rīgas Stradiņa universitātes asociētais profesors *Dr. iur.* Aldis Lieljuksis (1. nodaļa), profesors *Dr. iur.* Andrejs Vilks (2. nodaļa), profesore *Dr. iur.* Sandra Kaija (3. nodaļa).

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
1. ĀRSTNIECĪBAS PERSONU ATBILDĪBA PAR KORUPTĪVĀM DARBĪBĀM.....	6
1.1. Koruptīvo nodarījumu iedalījums krimināltiesībās	6
1.2. Ārstniecības personu atbildības veidi krimināltiesībās.....	9
1.3. Koruptīvo nodarījumu objektīvās pazīmes	14
1.4. Koruptīvo nodarījumu subjektīvās pazīmes	25
1.5. Administratīvā, civilā un disciplinārā atbildība	25
2. KORUPCIJAS RISKI VESELĪBAS APRŪPES SISTĒMĀ	29
2.1. Korupcijas risku veselības aprūpes sistēmā vispārīgs raksturojums	29
2.2. Korupcijas riskus veicinošie apstākļi.....	33
2.3. Korupcijas un korupcijas risku novēršanas pasākumi	38
3. RĪCĪBA NOZIEDZĪGĀ NODARĪJUMA GADĪJUMĀ: ZIŅOŠANA, KRIMINĀLPROCESA PRAKTISKĀ NORISE, VEICAMĀS PROCESUĀLĀS DARBĪBAS.....	46
3.1. Kriminālprocesa vispārīgs raksturojums	46
3.2. Kriminālprocesa uzsākšanas procesuālā kārtība	47
3.3. Izmeklēšanas darbības kriminālprocesā.....	52
3.4. Kriminālprocesa praktiskā norise	56
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	59
PIELIKUMI.....	63

Terminu skaidrojums¹

Ārstniecības iestādes – iestādes, organizācijas, kas nodrošina ārstniecības pakalpojumu sniegšanu, tai skaitā: slimnīcas, rehabilitācijas iestādes, hospitāļi, specializētie centri, tehniskās ortopēdijas iestādes, neatliekamās medicīniskās palīdzības iestādes, doktorāti (ambulances), poliklīnikas, veselības centri, speciālie terapijas kabineti, medicīnas augstskolu klīnikas, institūti, kā arī funkcionālo, morfoloģisko, hematoloģisko, bioķīmisko, mikrobioloģisko un citu diagnostisko izmeklējumu, patologanatomisko un tiesu medicīnas izmeklējumu laboratorijas, ārstu prakses.

Ārstniecības personas – personas, kurām ir medicīniskā izglītība un kuras nodarbojas ar ārstniecību.

Ārstniecības atbalsta personas – personas, kurām nav tiesību nodarboties ar ārstniecību, bet kuras ir tieši iesaistītas veselības aprūpes procesa nodrošināšanā.

Korupcija – kukuļa vai jebkādas citas nepienākošās priekšrocības vai tās perspektīvas tieša vai netieša pieprasīšana, piedāvāšana, došana vai ņemšana, kas izkropļo jebkāda pienākuma vai darbības pareizu izpildi, kas jāveic kukuļa, nepienākošās priekšrocības vai tās perspektīvas saņēmējam.

Korupcijas risks – varbūtība, ka kāds no valsts vai pašvaldības iestādes darbiniekiem ar nodomu vai bez nodoma rīkosies savu vai citas personas interešu labā, gūstot sev nepienākošos labumu un nodarot kaitējumu vai zaudējumus valsts pārvaldībai.

Pacients (klients) – persona, kas saņem veselības aprūpes pakalpojumus vai kas ir reģistrēta pie kādas no ārstniecības personām un, ja nepieciešams, tiek ārstēta.

Pakalpojums – veselības aprūpes (ārstniecības) pakalpojums vai pakalpojums veselības aprūpes procesu administrēšanas vajadzībām. Veselības aprūpes pakalpojums ir personai sniegts profesionalizēts un individualizēts slimību profilakses, diagnostikas, ārstēšanas, medicīniskās rehabilitācijas un aprūpes pakalpojums.

---

¹ Terminu no *Korupcijas riski veselības aprūpes sistēmā. Pārskats*. Korupcijas, novēršanas apkarošanas birojs. Rīga, 2013. Iegūts no: https://www.knab.gov.lv/upload/2019/korupcijas_riski_veselibas_aprupes_sistema.pdf

IEVADS

Šis metodiskais līdzeklis paredzēts ārstiem, māsām, ārstu palīgiem, māsu palīgiem, vecmātēm, funkcionālajiem speciālistiem, farmaceitiem, kā arī ārstniecības atbalsta personām un sniedz zināšanas par korupcijas riskiem veselības aprūpē, to cēloņiem, dod iespēju izprast dažādās korupcijas novēršanas formas un metodes, kā arī attīstīt spēju pielietot iegūtās zināšanas praktiskajā darbā.

Veselības aprūpes sistēma sava plašuma un apjoma dēļ var tikt pakļauta dažādiem korupcijas riskiem, un mācību līdzeklis rosina uz teorētiskām un praktiskām diskusijām par koruptīviem nodarījumiem, rosina veidot savu attieksmi vai argumentāciju, kā arī meklēt atbildes uz izvirzītajiem jautājumiem.

Mācību līdzeklī integrētās prasmes un kompetences veicina izglītotas, harmoniskas un atbildīgas izglītojamā personības veidošanos, t. sk.: aktīvu mācīšanos, praktisku darbu un sadarbību; domāšanas (analītiskās, kritiskas, asociatīvās, radošās) attīstību; vērtīborientācijas veidošanos, ētisku rīcību; pilsoniskās atbildības attīstību.

Metodiskais līdzeklis saturiski strukturēts trīs lielās nodaļās. Pirmajā nodaļā tiek raksturota iespējamā ārstniecības personu atbildība par koruptīvām darbībām, t. sk. tiek sniegts skaidrojums par koruptīvo nodarījumu iedalījumu krimināltiesībās, par ārstniecības personu atbildības veidiem krimināltiesībās; koruptīvo nodarījumu objektīvajām un subjektīvajām pazīmēm. Īsi tiek raksturota arī administratīvā, civilā un disciplinārā atbildība.

Otrajā nodaļā ir analizēti korupcijas riski veselības aprūpē, vērtētas korupcijas novēršanas un mazināšanas iespējas veselības aprūpē.

Trešajā nodaļā sniegts ieskats, kā rīkoties koruptīva noziedzīgā nodarījuma gadījumā, kā tiek uzsākts un pabeigts kriminālprocess, kādas izmeklēšanas darbības kriminālprocesā var tikt veiktas.

Galvenie sasniedzamie uzdevumi teorijas apguvei ir: 1) spēt identificēt un analizēt būtiskākos korupcijas riskus veselības aprūpē; 2) izprast korupcijas novēršanas būtību; 3) zināt korupcijas mazināšanas iespējas veselības aprūpē; 4) spēt nošķirt ārstniecības personas administratīvās un kriminālatbildības gadījumus; 5) orientēties kriminālprocesa norisē ar korupciju saistīta noziedzīga nodarījuma gadījumā.

Savukārt praktisko nodarbību uzdevumi ir: 1) spēja analizēt, sintezēt un izvērtēt korupcijas riskus veselības aprūpē; 2) korupcijas novēršanā izmantojamo metožu apguve; 3) prasme nodalīt administratīvo pārkāpumu no noziedzīga nodarījuma.

1. ĀRSTNIECĪBAS PERSONU ATBILDĪBA PAR KORUPTĪVĀM DARBĪBĀM

1.1. Koruptīvo nodarījumu iedalījums krimināltiesībās

Par prettiesisku rīcību ir paredzēta atbildība. Atkarībā no pārkāpuma kaitīguma un nodarījuma apstākļiem var iestāties kriminālatbildība, administratīvā atbildība, civilā atbildība un disciplinārā atbildība. Koruptīvo darbību sakarā ir iespējami visu minēto atbildību veidi. Kriminālatbildība ir paredzēta tikai Krimināllikuma (turpmāk KL) Sevišķās daļas normās, un tas ir smagākais atbildības veids, jo līdztekus bargākajam sodam, kas ir brīvības atņemšana, paredz arī citus ierobežojumus, kas var būt saistīti ar mantas konfiskāciju, tiesību atņemšanu vai tāda aizlieguma noteikšanu, kas personai neļauj izmantot noteiktas tiesības ieņemt noteiktus amatus vai veikt noteiktu profesionālo darbību. Soda mērķis atbilstoši KL 35. panta otrajai daļai nav tikai sodīt personu, bet panākt, lai arī citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.² Tāpēc iztiesāšana notiek galvenokārt atklātos tiesas procesos un spriedumi tiek pasludināti publiski.

Kriminālsoda sekas var ietekmēt personas turpmāko likteni un radīt aizliegumu vispār ieņemt noteiktu amatu, piemēram, tiesneša, advokāta, prokurora un citus speciālajos likumos paredzētos amatus. Lai arī paredz dažādus aizliegumus, administratīvā soda sankcijas nav tik bargas un arī sekas tikai īslaicīgi ierobežo personas tiesības. Atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likuma 71. pantam amatpersona likumā noteiktos gadījumos par pārvaldes lēmumu ir atbildīga civiltiesiski, krimināltiesiski, administratīvi, bet normatīvajos aktos noteiktos gadījumos arī disciplināri.³ Arī valsts amatpersonas prettiesiski iegūtie labumi, tai skaitā dāvanas, ir uzskatāmas par kaitējumu valstij. Ja valsts amatpersona labprātīgi neatlīdzina šos nodarītos zaudējumus, to atlīdzināšanu valsts pieprasa Civilprocesa likuma noteiktajā kārtībā. Savukārt par darba kārtības vai darba līguma, kurā var ietvert arī noteiktas reputāciju aizsargājošas normas, pārkāpšanu var piemērot Darba likumā paredzēto atbildību.

Dažādu faktoru ietekmē laika gaitā tiesiskais regulējums ir mainījies, un, piemēram, pēdējie grozījumi koruptīvo nodarījumu lokā, grozot KL 320. Pantu, stājās spēkā 2018. gada 1. janvārī. Veikto grozījumu ietekmē mēdz rasties ilgstošas neskaidrības par normu piemērošanu. Piemēram, grozījumi KL 316. pantā saistībā ar amatpersonas statusu, kas tika pieņemti 2014. gadā, tiek vērtēti pretrunīgi, uzskatot tos gan par jaunu normu, gan tikai par

---

² *Krimināllikums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 08.07.1998.

³ *Valsts pārvaldes iekārtas likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 21.06.2002.

iepriekšējās skaidrojumu, un tie vēl nav raduši tiesas gala novērtējumu, kas ietekmē skaidrību normas piemērošanā.⁴ Arī administratīvās atbildības ziņā ir notikušas un sagaidāmas fundamentālas pārmaiņas. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss ar 2020. gada 1. janvāri zaudē spēku, un tā vietā stājas jau pieņemtais Administratīvās atbildības likums. Atbilstoši šī likuma 2. panta otrajai daļai likums nosaka administratīvās atbildības vispārīgos noteikumus, administratīvā pārkāpuma jēdzienu, administratīvo sodu veidus un to piemērošanas noteikumus, kompetentās iestādes un amatpersonas, administratīvā pārkāpuma procesa norisi iestādē un tiesā, administratīvo sodu izpildi, kā arī starptautisko sadarbību administratīvo pārkāpumu procesā.⁵ Līdz ar to administratīvo pārkāpumu normas vairs nebūs ietvertas, kā līdz šim, vienā kodeksā, bet gan atsevišķos speciālajos likumos. Administratīvā atbildība par pārkāpumiem būs paredzēta likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, papildinot likumu ar jaunu VI nodaļu – Administratīvā atbildība un kompetence sodu piemērošanā.⁶ Atsevišķu administratīvā pārkāpumu gadījumos konstatējot lielu kaitējuma apmēru vai būtisku kaitējumu, iestājas kriminālatbildība. Līdz ar to tiesību nozares ir cieši saistītas, jo, kā zināms, administratīvie pārkāpumi tiek uzskatīti par mazajiem kriminālpārkāpumiem. Arī vispārīgās materiālās tiesību normas pēc uzbūves satuvinās.

Pamatu saukšanai pie kriminālatbildības rada personas KL paredzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanas fakts. Saskaņā ar KL 1. panta pirmo daļu pie kriminālatbildības ir saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ar savu darbību vai bezdarbību (rīcību) ir izdarījusi kaitīgu nodarījumu (par domām, ja tās neizpaužas ārējā uzvedībā, nesoda), par kuru ir paredzēta kriminālatbildība; nodarījumam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes; persona ir vainīga nodarījumā un to izdarījusi ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības. KL nodarījuma sastāva saturu neatklāj, un tas kā krimināltiesību jēdziens tiek atklāts un analizēts tiesību teorijā un pielietots praksē, piemērojot normas attiecīgam dzīves gadījumam, t. i., veicot nodarījuma kvalifikāciju. Šāds nodarījuma sastāva sadalījums vairākos elementos ļauj labāk izprast normas uzbūvi un pareizi to piemērot. Noziedzīga nodarījuma sastāva esamība vai neesamība personas rīcībā ir ārkārtīgi būtiska nozīme, jo personu var saukt pie kriminālatbildības tikai tad, ja konstatējami visi četri noziedzīga nodarījuma sastāva elementi – objekts, objektīvā puse, subjekts un subjektīvā puse –, tāpēc, lai izprastu atbildības veidus un spētu izprast normas, ir nepieciešams pievērsties noziedzīga nodarījuma sastāva jautājumam, apskatot noziedzīga nodarījuma sastāva elementus kontekstā ar izskatāmo tematu.

---

⁴ Liholaja V. *Par amatpersonas jēdzienu Krimināllikuma 316. panta pirmās daļas izpratnē*. Jurista Vārds 03.20.2018.

⁵ *Administratīvās atbildības likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis 14.11.2018.

⁶ Valsts sekretāru sanāksmes dokuments Nr.VSS-66. 20.01.2017. “*Grozījumi likumprojektā Par interešu konflikta novēršanu amatpersonu darbībā*” Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40409927>

Parasti nodarījumu analīzi veic, sākotnēji izvērtējot nodarījuma objektīvās pazīmes, kas ir nodarījuma objekts un nodarījuma objektīvā puse, un pēc tam subjektīvās pazīmes, kas ir noziedzīga nodarījuma subjekts un subjektīvā puse. Ņemot vērā, ka auditorija ir ārstniecības personas, sākotnēji, izmainot kārtību, izskatīsim ārstniecības personu kā kriminālatbildības subjektu par koruptīvu nodarījumu.

Nodarījuma subjekts. Krimināllikums par kriminālatbildības subjektu uzskata vienīgi fizisku personu, kas atbilstoši KL 11. pantam ir sasniegusi 14 gadu vecumu un pieskaitāmas personas statusu. Persona, kurai piemīt šīs pamatpazīmes, ir vispārīgais subjekts. Cilvēkiem dzīvē atkarībā no klasifikācijas pamata ir dažādas sociālās lomas, piemēram, ģimenē – vecāki, bērni, mazbērni; profesijā – militārpersonas, ārstniecības personas, tiesneši; funkcijās – valsts amatpersona, valsts vai pašvaldības iestādes darbinieks, uzņēmuma darbinieks, transportlīdzekļa vadītājs u. c. Katrai no šīm kategorijām tiesību akti uzliek attiecīgus pienākumus, paredz personām savu funkciju īstenošanai noteiktas tiesības attiecīgi rīkoties un arī profesijai, amatam vai prasmēm atbilstošas zināšanas un rīcības nosacījumus. Līdz ar to KL ir paredzētas normas, kas attiecināmas tikai uz šo konkrēto personas kategoriju un tās rīcību noteiktos apstākļos. Šādas personas, kurām piemīt ne tikai pamatpazīmes – vecums un pieskaitāmība –, bet arī citas pazīmes, krimināltiesībās un administratīvajās tiesībās apzīmē par speciālo subjektu. Atbildība ārstniecības personai, kā speciālam subjektam sniedzot ārstniecības pakalpojumus, ir paredzēta vairākās KL nodaļās atkarībā no nodaļā ietvertā aizsargājamo interešu objekta. Tā ārstniecības persona kā speciālais subjekts ir atbildīga par pacienta dzīvībai un/vai veselībai nodarīto kaitējumu, pildot pienākumus neprofesionāli vai nolaidīgi atbilstoši KL 138. pantam, kas ietverts KL XIII nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību”. Savukārt atbildība par personas nelikumīgu ievietošanu psihiatriskajā slimnīcā paredzēta KL 155. pantā, kas ietverts KL XV nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību, godu un cieņu”, kur nodarījuma objekts ir personas neaizskaramība un personiskā brīvība.

Par prettiesiska labuma pieprasīšanu vai pieņemšanu ārstniecības personai, kas nodarbināta valsts vai pašvaldības ārstniecības iestādē vai kurai ir noslēgts līgums ar Nacionālo veselības dienestu, atbildība ir paredzēta KL326² pantā “Prettiesiska labuma pieprasīšana un pieņemšana”, kas ietverts KL XXIV nodaļā. Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā un nodarījuma objekts ir intereses valsts un pašvaldību institūciju normālas darbības nodrošināšanā.

Ārstniecības personām kā fiziskām personām atbildība saistās ne tikai ar ārstniecības personas statusu un tiešu ārstniecības pakalpojumu sniegšanu, bet arī pildot (vai nepildot) citus pienākumus. Tādos gadījumos ārstniecības personas atbildība balstās uz vispārējiem pamatiem,

tāpat kā jebkurai citai personai, kas nav ārstniecības persona. Tā, piemēram, ārstniecības persona kā eksperts kriminālprocesā ir atbildīga par apzināti nepatiesu eksperta atzinumu krimināltiesiski gluži tāpat kā jebkurš citas nozares eksperts, kas attiecīgi brīdināts par atbildību; arī ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļa ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana, par ko paredzēta atbildība KL 260. pantā, saistās vienīgi ar transportlīdzekļa vadītāja statusu. Ja ārstniecības persona, pildot ārstniecības funkcijas, izdara tādu likuma pārkāpumu, kas neparedz ārstniecības personu kā speciālo subjektu, taču darbības saistītas ar ārstniecības pakalpojuma sniegšanu, atbildība iestājas uz vispārējiem pamatiem, jo normā nav paredzēts speciālā subjekta statuss.

Lūk, piemērs, kā secināts Augstākās tiesas lēmumā:

“2013. gada 12. februārī [pers. A] aizpildīja ambulatorā pacienta talonu, kurā, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos viņam kā ārstam un slimnīcas darbiniekam, kā arī izmantojot viltu, ierakstīja nepatiesas ziņas, proti, norādīja, ka ambulatorā apmeklējuma laikā 2013. gada 12. februārī viņš [pers. B] ir veicis vienu manipulāciju “infiltrējoša blokāde, blokāde nervu kanālos, epidurālas un peridurālas blokādes ar materiālu un zāļu vērtībām” un vienu manipulāciju “infiltrācijas anestēzija ar vietējo anestēzijas līdzekli, vada anestēzija kājas vai rokas pirkstam”, lai gan faktiski šādas manipulācijas viņš pacientei nebija veicis. Ārsts atzīts par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, kas paredzēts Krimināllikuma 180. panta pirmajā daļā.”⁷

1.2. Ārstniecības personas atbildības veidi krimināltiesībās

Ārstniecības persona kā speciālais subjekts – fiziska persona – ir atbildīga par savu rīcību un tās sekām, veicot ārstniecību (t. i., atbilstoši Ārstniecības likuma pirmajam pantam – profesionālu un individuālu slimību profilaksi, diagnostiku un ārstēšanu, medicīnisko rehabilitāciju un pacientu aprūpi). Atkarībā no normatīvajos aktos paredzēto pārkāpuma rakstura un sekām ārstniecības personai var iestāties kriminālatbildība, administratīvā atbildība, civiltiesiskā atbildība vai disciplināratbildība par pienākumu nepildīšanu vai nolaidīgu pildīšanu (*skat. 1. pielikumu*).

Ārstniecības persona – valsts amatpersona

Ārstniecības persona var būt īpašā valsts amatpersonas statusā, ja pilda kontroles un uzraudzības funkciju valsts vai pašvaldības institūcijā, tai skaitā valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā. Ja ārstniecības persona nesniedz pacientam ārstniecības pakalpojumu, bet pilda kādu no KL 316. pantā paredzētajiem pienākumiem, tad KL izpratnē viņa ir valsts amatpersona un atbild kā valsts amatpersona par KL XXIV nodaļā ietvertu un izdarītu

---

⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK-615/2016.

noziedzīgu nodarījumu. KL 316. pantā ir paredzēti valsts amatpersonas kritēriji: 1) patstāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus; 2) ir tiesības pieņemt lēmumus, kas ir saistoši citām personām; 3) ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas; 4) ir tiesības rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem.

Institūcijas nolikumā var būt noteikts, kuras personas ir valsts amatpersonas. Līdz ar to nav nekādu šaubu par personas statusu, pildot savus amata pienākumus. Piemēram, atbilstoši Veselības inspekcijas nolikuma 9. punktam Veselības inspekcijas kontroles un uzraudzības pilnvaras ir šādām inspekcijas amatpersonām: inspekcijas vadītājam, inspekcijas vadītāja vietniekiem, departamentu vadītājiem un vadītāju vietniekiem, kontroles un uzraudzības struktūrvienību vadītājiem un vadītāju vietniekiem, vecākajiem inspektoriem, inspektoriem, vecākajiem ārstiem ekspertiem, ārstiem ekspertiem, ārstu ekspertu palīgiem, vecākajiem higiēnas ārstiem, higiēnas ārstiem un higiēnas ārstu palīgiem, vecākajiem tehniskās uzraudzības inspektoriem, tehniskās uzraudzības inspektoriem, sabiedrības veselības analītiķiem, vides veselības analītiķiem. Inspekcijas amatpersonām, veicot amata pienākumus, ir dienesta apliecības.⁸

Tātad ārstniecības personai kā valsts amatpersonai kriminālatbildība iestājas tad, kad tā pilda valsts pārvaldes funkcijas, nevis ārstē pacientu. Jāņem vērā, ka ārstniecības persona var nonākt situācijā, kad tā pilda gan ārstniecības funkcijas, gan pārvaldes funkcijas. Likums “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonas darbībā”, ievērojot tā 6. panta nosacījumus, noteic, ka var savienot pamatdarbu ar ārsta profesiju. Iespējama arī situācija, kad ārstniecības persona uz laiku kļūst par valsts amatpersonu, kādu aizvietojo. Arī tad, ja ārstniecības persona uz laiku kļūst par valsts vai pašvaldības SIA iepirkuma komisijas locekli vai ekspertu, tā kļūst par valsts amatpersonu, jo komisija lemj par sabiedrības mantas izlietojumu (iepirkumu) un, veicot prettiesiskas darbības saistībā ar darbību iepirkuma komisijā, ir atbildīga kā valsts amatpersona, savukārt, pildot ārstniecības funkciju, – kā valsts vai pašvaldības iestādes darbinieks. Darbojoties iepirkumu komisijā, jāņem vērā, ka nav nozīmes tam, vai iepirkumam tiks izmantoti tieši valsts budžeta, sabiedrības pašas peļņtie līdzekļi vai ziedojumi.

Līdz ar to ārstniecības personai kā valsts amatpersonai jāievēro valsts amatpersonai likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” uzliktie pienākumi un ierobežojumi, t. sk. attiecībā uz lēmuma pieņemšanas ierobežojumu un dāvanu pieņemšanas ierobežojumu, esot amatā un divus gadus pēc amata atstāšanas, kā tas paredzēts likuma 13.² pantā. Jāuzsver minētā likuma 14. pantā paredzētais ierobežojums pieņemt ziedojumu, kas ir

---

⁸ Ministru kabineta 09.07.2019. noteikumi Nr. 309 *Veselības inspekcijas nolikums*.

finanšu līdzekļu, preces vai pakalpojumu bezatlīdzības atvēlēšana (nodošana) noteiktiem mērķiem. Atbilstoši normas otrajai daļai valsts amatpersonai vai koleģiālajai institūcijai ir aizliegts prasīt vai pieņemt no fiziskas vai juridiskas personas ziedojumu, kā arī cita veida mantisku palīdzību publiskām vajadzībām, ja ziedojums vai palīdzība ietekmē lēmuma pieņemšanu attiecībā uz šo fizisko vai juridisko personu. Pārkāpjot prasības, atbildība iestājas pēc KL XXIV nodaļā paredzētajiem nodarījumiem vai attiecīgiem uz amatpersonu attiecināmiem pantiem administratīvā pārkāpuma gadījumā.

Valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli

KL normās – KL 320. pantā, KL 321. pantā, KL 325. pantā un KL 326. pantā – kā kvalificējošs apstāklis ir norādīta valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli. Termina skaidrojumu sniedz KL 316. panta otrā daļa, paredzot, ka Valsts prezidents, Saeimas deputāti, ministru prezidents, Ministru kabineta locekļi, kā arī Saeimas un Ministru kabineta ievēlētās, ieceltās vai apstiprinātās valsts institūciju amatpersonas, pašvaldību vadītāji, viņu vietnieki un izpilddirektori ir uzskatāmi par valsts amatpersonām, kas ieņem atbildīgu stāvokli. Uz šīm personām attiecas likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 7. pantā paredzētie speciālie valsts amatpersonas amata savienošanas ierobežojumi. Pildīt tikai ārsta pienākumus likums pēc būtības atļauj, taču jāņem vērā izvirzītie nosacījumi, piemēram, atļaujas saņemšana. Atbilstoši Satversmes 38. pantam Valsts prezidenta amats nav savienojams ar citu amatu.⁹

Ārstniecības persona – KL 326.² subjekts

Diskutabls ir jautājumus par ārstniecības personas statusa noteikšanu, tai izrakstot kompensējamās zāles, jo pazīme sakrīt ar KL 316. pantā ietverto pazīmi “rīkojas ar valsts mantu”. Atbilstoši Ministru kabineta spēku zaudējušiem 01.09.2018. noteikumiem Nr. 1529 “Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība”¹⁰ veselības aprūpei paredzētos valsts budžeta līdzekļus izlieto kompensējamajām zālēm, arī atbilstoši spēkā esošo noteikumu Nr. 555 “Veselības aprūpes pakalpojumu organizēšanas un samaksas kārtība” 4.2. punktam ģimenes ārsta praksē nodarbinātiem ārsta palīgiem (feldšeriem) un māsām ir tiesības izrakstīt ambulatorajai ārstēšanai paredzētās no valsts budžeta līdzekļiem kompensējamās zāles un medicīniskās ierīces, ja šādas tiesības ir saskaņotas ar ģimenes ārstu un noteiktas starp dienestu un ārstniecības iestādi noslēgtajā līgumā par veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu un apmaksu no valsts budžeta līdzekļiem.¹¹ Augstākās tiesas

⁹ *Latvijas Republikas Satversme*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 01.07.1993.

¹⁰ Ministru kabineta noteikumi 30.12.2013. Nr. 1529 *Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība*.

¹¹ Ministru kabineta noteikumi 28.08.2018. Nr. 555. *Veselības aprūpes pakalpojumu organizēšanas un samaksas kārtība*.

Administratīvo lietu departaments jau iepriekš ir norādījis, ka “[c]iktāl ārstniecības personas un pacienta attiecības ir brīvprātīgas, balstītas un pušu privātautonomiju, tās ir privāttiesiskas. Tās nepārvēršas par publiski tiesiskām tikai tādēļ, ka šajās attiecībās ārstniecības personai pienākumi ir uzlikti ar likumu”.¹² Krimināltiesību jomā šajā ziņā nebija vienprātības un, domājams, ka skaidrība beidzot pilnībā tiks rasta arī krimināllietās līdz ar judikatūrā sniegto atzinumu, ka

“ārsts, kurš darbojas publiskās personas vārdā, uz darba līguma pamata pildot pašvaldības deleģētu uzdevumu – sniedzot pacientam sekundāros veselības aprūpes pakalpojumus –, ir uzskatāms par pašvaldības darbinieku, kas nav valsts vai pašvaldības amatpersona, proti, ir Krimināllikuma 326.² pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma subjekts.”¹³

Turklāt tiesa noraidoši atbild uz advokāta iebildumu, ka ārsts, būdams pašvaldības SIA, “slimnīcas”, darbinieks, neesot pašvaldības iestādes darbinieks, jo slimnīca neesot iestāde, kā paredzēts KL 326² panta pirmajā daļā. Tiesa lēmumā secina: “Apelācijas instances tiesa atzinusi, ka nav pamatota apsūdzētā aizstāvja norāde apelācijas sūdzībā, ka apsūdzētais [pers. A] nav Krimināllikuma 326.² panta subjekts. Augstākās tiesas Senāts piekritis apelācijas instances secinājumam un advokāta kasācijas sūdzība noraidīta.”¹⁴

Ārstniecības persona kā KL 198. panta subjekts

Atbilstoši Ārstniecības likuma 1. panta trešajai daļai ārstniecības iestādes ir ārstu prakses, valsts un pašvaldību iestādes, saimnieciskās darbības veicēji un komercsabiedrības, kas reģistrētas ārstniecības iestāžu reģistrā, atbilst normatīvajos aktos noteiktajām obligātajām prasībām ārstniecības iestādēm un to struktūrvienībām un nodrošina ārstniecības pakalpojumus.¹⁵ Kā redzams, tad ne visas ārstniecības iestādes ir valsts vai pašvaldību dibinātas, bet ir arī privātas. Arī prakses ārsts ir šīs normas subjekts. Turklāt atbilstoši likuma “Par prakses ārstiem” 18. pantam prakses ārstam ir tiesības saskaņā ar normatīvajiem aktiem pieņemt darbā personālu, kas veic ar ārsta praksi saistītu darbu. Prakses ārsts ir atbildīgs par šā personāla darbību.¹⁶ Līdz ar to prakses ārsts, pieņemot darbā personālu, kļūst par atbildīgu darbinieku normas trešās daļas izpratnē.

Ārstniecības persona atkarībā no ieņemamā stāvokļa uzņēmumā ir atbildīga pēc KL 198. panta pirmās vai otrās daļas. Atbilstoši normas pirmajai daļai jebkura uzņēmumā nodarbinātā persona ir atbildīga pēc KL 198. panta pirmās daļas par prettiesiska labuma pieņemšanu. Savukārt nodarījuma trešajā daļā subjekts ir uzņēmuma atbildīgs darbinieks. “Par uzņēmuma

¹² Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā SKA-155/2008.

¹³ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK- 615/ 2016.

¹⁴ Turpat.

¹⁵ *Ārstniecības likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 01.07.1997.

¹⁶ *Par prakses ārstiem*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 08.05.1997.

atbildīgiem darbiniekiem atzīstami darbinieki, kuri uzņēmumā (uzņēmēj sabiedrībā vai organizācijā) veic organizatoriska, administratīvi saimnieciska u. tml. rakstura funkcijas (piemēram, uzņēmuma valdes vai padomes locekļi, uzņēmuma direktors u. c.).”¹⁷ Ja labums pieprasīts, atbildība iestājas pēc KL 198. panta ceturtās daļas.

Starpnieks koruptīvās darbībās

Viens no pēdējā laikā diskutabliem jautājumiem ir starpnieka atbildība koruptīvās darbībās. Diskusija politiskā līmenī un līdz ar to juristu sabiedrībā raisījās ekspertu ziņojuma sakarā Latvijas iestāšanās *OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development)* procesā, kad tika vērtēts valsts tiesiskais regulējums. Latvija iestājās *OECD* 2016. gada 2. jūnijā. Diskusijas īpaši raisīja starpnieka atbildības jautājums KL 322. panta regulējumā kontekstā ar starpnieka apzināšanos par to, ka nodotais priekšmets ir tieši kukulis.¹⁸ Neskatoties uz karstajām diskusijām, KL 322. panta norma šajā sakarā nav mainīta. Tātad, ja starpnieks pieļāvis, ka priekšmets ir kukulis, nodarījums kvalificējams kā starpniecība kukuļošanā. Personas subjektīvā puse attiecībā par apzināšanos par nododamo priekšmetu ir pierādāma ar lietas faktiskajiem apstākļiem. Nodarījuma subjekts ir vispārīgais, bet normas otrajā daļā – speciālais subjekts – valsts amatpersona.

Juridiskās personas atbildība

Gadījumos, kad KL paredzētu noziedzīgu nodarījumu izdarījušas fiziskās personas darbība ir saistīta ar juridiskās personas prettiesisko darbību vai bezdarbību, vainīgo fizisko personu ir pamats saukt pie kriminālatbildības un piemērot kriminālsodu, bet juridiskajai personai atbilstoši KL 12. pantam var piemērot KL VIII.¹ nodaļā paredzētos piespiedu ietekmēšanas līdzekļus. Jāatzīmē, ka atbilstoši KL 12. pantam juridiskām personām ir jānodrošina pienācīga kontrole, un vienīgi tad, ja fiziskā persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, bet tas nav izdarīts juridiskās personas interesēs, tās labā vai nepienācīgas pārraudzības vai kontroles rezultātā, juridiskai personai nav pamata piemērot piespiedu ietekmēšanas līdzekļus. Nosakot juridiskajai personai piemērojamo piespiedu ietekmēšanas līdzekļa mēru atbilstoši KL 70⁸. panta otrās daļas 3. punktam, tiek vērtēti pasākumi, ko juridiskā persona veikusi, lai novērstu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu.

---

¹⁷ Krastiņš U. (2014) *Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija*. Tiesu namu aģentūra. 2014., 138. lpp.

¹⁸ Krastiņš U. (2017). *Tieša nodoma tvērums Krimināltiesībās*. Tiesu nama aģentūra. 2017.

Šajā sakarā jāatgādina, ka atbilstoši Ministru kabineta noteikumu Nr. 630 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā" 15. punktam iekšējā kontroles sistēma bija jāizveido līdz 2018. gada 31. decembrim.¹⁹

1.3. Koruptīvo nodarījumu objektīvās pazīmes

Nodarījuma objekts

Tā kā ikviens noziedzīgs nodarījums ir saistīts ar noteiktu daļu valsts, sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu vai indivīda interešu aizskārumu, nodarot tām kaitējumu vai draudot tādu nodarīt, tad ar KL aizsargātās intereses krimināltiesiskā nozīmē ir noziedzīga nodarījuma objekts.²⁰ Objekts kalpo KL normu grupēšanai Sevišķās daļas nodaļās pēc apdraudētajām interesēm, kā arī palīdz pareizi piemērot (kvalificēt) attiecīgo KL normu. Kopumā KL Sevišķajā daļā ir 17 nodaļas, sākot ar IX nodaļu "Noziegumi pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds" un beidzot ar XXV nodaļu – "Noziedzīgi nodarījumi militārā dienestā". Lietojot terminu "koruptīvs noziedzīgs nodarījums" politikas plānošanas dokumentos, tas tiek skaidrots ar KL Sevišķās daļas nodaļās paredzētajiem nodarījumiem: "KL XXIV nodaļā paredzētie noziedzīgie nodarījumi valsts institūciju dienestā, KL XIX nodaļā "Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā" paredzētie nodarījumi par neatļautu labuma pieņemšanu vai komerciālo uzpirkšanu, pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu vai pārsniegšanu, kā arī KL XVIII nodaļas "Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu" 179. panta "Piesavināšanās" pirmajā daļā paredzētais nodarījums."²¹ Tātad ar koruptīvām noziedzīgām darbībām iespējams apdraudēt dažādas intereses. Piemēram, ar KL XXIV nodaļā paredzēto kukuļņemšanu (KL 320. pants) tiek apdraudēta valsts institūciju normāla darbība. Tāpat ar šajā nodaļā paredzēto KL 326.² panta normu – prettiesiska labuma pieprasīšana un pieņemšana – tiek apdraudēta valsts un pašvaldību iestāžu normāla darbība.

Izlasot normu dispozīciju un tajās ietvertu kriminālsodāmo darbību saturu, redzams, ka šīs darbības ir līdzīgas, taču nošķiramas, jo, pirmajā gadījumā vainojamā persona ir valsts amatpersona, bet otrajā – valsts vai pašvaldības iestādes darbinieks, kas nav valsts amatpersona. Turklāt atbildība par neatļautu labuma pieņemšanu (KL 198. pants) ir ietverta KL XIX nodaļā,

¹⁹ Ministru kabineta 17.10.2017. noteikumi Nr. 630 *Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā*

²⁰ Krastiņš U. (2014) *Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija*. Tiesu namu aģentūra 2014., 55. lpp.

²¹ Ministru kabineta 17.07.2015. rīkojums Nr. 393. *Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņem 2015.–2020. gadam*.

kur paredzēti noziedzīgi nodarījumi, kas apdraud tautsaimniecības intereses. Lasot normu, redzams, ka darbības ir līdzīgas iepriekš izskatītajām, taču atbildība ir paredzēta personām, kas ir uzņēmuma vai organizācijas darbinieks, tātad nav valsts amatpersona un nav arī valsts vai pašvaldības iestādes darbinieks. Iedalot koruptīvās darbības pasīvās (neatļauta labuma pieņemšana) un aktīvās (došana, solīšana), to pašu var teikt par kukuļdošanu (KL 323. pants), prettiesiska labuma došanu (KL 326³. pants) un komerciālu uzpirkšanu (KL 199. pants), kad līdzīgas darbības ir ietvertas atšķirīgās normās, apdraud atšķirīgas intereses un personas, ieņem atšķirīgus stāvokļus (amatus). Jāņem vērā, ka, lai gan normu dispozīcijas (darbības) ir stipri līdzīgas, tās tomēr nav identiskas, turklāt atšķirīgas ir sankcijas (paredzētie sodi), kā arī kvalificējošie apstākļi (apstākļi, kas pastiprina atbildību un paredz bargāku sodu). Sodi amatpersonām ir bargāki, tāpēc arī no tiesu prakses redzam, ka procesu dalībnieku cīņa tiesvedībā ir ne tikai par veikto darbību noskaidrošanu un to atbilstību KL normai, bet arī par personas statusu.

Nodarījuma objektīvā puse

Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārējā izpausme, kas rada vai var radīt kaitīgas izmaiņas apkārtējā pasaulē.²² Nodarījuma objektīvā puse kā uzvedības ārēja izpausme sevī ietver vairākus elementus, un tie ir: faktiski veiktā rīcība (darbība vai bezdarbība), apstākļi, nodarījuma izdarīšanas veids, laiks, apmērs, radītais kaitējums, cēloņsakarība starp nodarījumu un kaitīgajām sekām.

Darbības attiecībā uz koruptīviem nodarījumiem ir daļēji līdzīgas, bet nav identiskas. *Kukuļņemšana* (KL 320. panta pirmā daļa) un *prettiesiska labuma pieprasīšana un pieņemšana* (KL 326.² pants) izpaužas kā labuma vai piedāvājuma prettiesiska pieņemšana, pieprasīšana vai izspiešana. Savukārt *neatļauta labuma pieņemšana* KL 198. pantā *labuma izspiešana* normas dispozīcijā nav paredzēta. Aktīvās darbības, piemēram, *kukuļdošana* (KL 323. pants), izpaužas kā kukuļa došana, piedāvāšana vai apsolišana pēc tā pieprasīšanas, savukārt *prettiesiska labuma došana* (KL 326.³ pants) – kā labuma piedāvāšana vai došana bez apsolišanas elementa. Komerciāli *uzpirkšana* (KL 199. pants) izpaužas kā labuma piedāvāšana vai nodošana.

Saistībā ar kukuļdošanu un kukuļņemšanu atbildība ir paredzēta atsevišķās normās arī par darbībām, kas saistītas ar šiem nodarījumiem, t. i., par *kukuļa piesavināšanos* (KL 321. pants), kas izpaužas kā kukuļa, kas paredzēts valsts amatpersonai, piesavināšanos, kad persona ir nevis valsts amatpersona, bet par tādu uzdodas, pieņemot kukuli.

---

²² Krastiņš U. (2014) *Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija*. Tiesu namu aģentūra 2014., 73. lpp.

Savukārt *starpniecība kukuļošanā* (KL 322. pants) izpaužas kā kukuļa, tā apsolījuma vai piedāvājuma nodošana no kukuļdevēja kukuļņēmējam.

Personām, kas ir valsts amatpersonas, likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” un tam pakārtotajos Ministru kabineta noteikumos ir paredzēti noteikti ierobežojumi un aizliegumi amata pildīšanas laikā, kā arī pēc tā atstāšanas.²³ Par šo noteikumu pārkāpšanu ir paredzēta kriminālatbildība KL 325. pantā “Valsts amatpersonu noteikto ierobežojumu pārkāpšana” un KL 326. pantā “Neatļauta piedalīšanās mantiskos darījumos”.

No minētajām koruptīvajām darbībām atšķirīgas ir **piesavināšanās darbības** (KL 179. pants), kas izpaužas kā uzticētas vai pārziņā esošas mantas prettiesiska iegūšana vai izšķērdēšana. Ārstniecībā tās parasti ir materiāli atbildīgas personas, kurām tiek uzticēta ārstniecības iestādes ārstniecības līdzekļu vai aprīkojuma pārzināšana (pārziņā esoša manta) vai pacientu mantu uzglabāšana (uzticētā manta), tāpat kasieri, kas nav ārstniecības personas. Izšķērdēšana raksturojas ar to, ka uzticētā manta vai pārziņā esoša manta pēc tās prettiesiskas paņemšanas tūlīt tiek atsavināta, patērēta vai citādi izlietota.²⁴ Publisko personu vadītājiem jāņem vērā arī “Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likumā” ietvertās daudzās prasības līdzekļu izmantošanā, t. sk. veselības aprūpē.²⁵

Prettiesiska pieņemšana

KL 198. pantā un KL 326.² pantā atbildība ir paredzēta *par labuma prettiesisku pieņemšanu*, savukārt 326³. pantā – *par prettiesisku došanu*. “Prettiesiska” nozīmē, ka labuma vai tā piedāvājuma pieņemšanai nav nekāda likumīga pamata.²⁶ Jāpiebilst, ka ar likumīgu pamatu nesaprot tikai likuma normu, bet arī tiesību aktus, kas pieņemti uz likuma pamata. Turklāt pienākumi var būt konkretizēti arī amata aprakstos, kas uzliek par pienākumu veikt noteiktas darbības. Līdz ar to likumības aspekts ir jāskata plašāk par likuma normas ietvaru un kopsakarībā arī ar normām, kas regulē noteiktu kārtību, piemēram, rindas uz pakalpojumu ārstniecības iestādē, un šo rindu apiešanas organizēšanu kā prettiesisku. Tiesību pētnieki arī amatpersonas neobjektivitāti vērtē kā prettiesiskas rīcības izpausmi, kam var tikai piekrist.²⁷ Apskatot objektīvās puses darbību – *izspiešanas, pieprasīšanas, pieņemšanas, piedāvājuma pieņemšanas, kukuļa apsolišanas* – saturu, jāteic, ka tas ir raksturīgs vairākām KL normām. Visplašāk šīs darbības ir ietvertas kukuļņemšanas – KL 320. panta un KL 326.² panta – pazīmēs, tādās kā *pieprasīšana, pieņemšana, izspiešana*, savukārt *kukuļa apsolišana* ir ietverta KL 323.

²³ *Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 09.05.2002.

²⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. (2016). *Krimināllikuma komentāri*. Tiesu namu aģentūra. 54. lpp.

²⁵ *Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 02.08.1995.

²⁶ Turpat 618. lpp.

²⁷ Ivanovs I. (2016). *Kukuļa izspiešanas nošķiršana no kukuļa pieprasīšanas*. Jurista Vārds. Nr. 24.

pantā “Kukuļdošana”. Jāuzsver, ka termins *kukulis* ir nodarījuma priekšmets tikai valsts amatpersonu lietās, savukārt *labums* – lietās, kurņēmējs, devējs vai starpnieks nav valsts amatpersona (detalizētāk kukuļa un labuma saturs apskatīts pēc darbību apraksta).

Kukuļa vai labuma izspiešana

Tā ir atbildību pastiprinošs apstāklis KL 320. pantā “Kukuļņemšana” un KL 326². pantā “Prettiesiska labuma pieprasīšana un pieņemšana”. Izspiešanas saturs ir atklāts KL 324. panta otrajā daļā, pasakot, ka “ar kukuļa izspiešanu jāsaprot tā pieprasīšana par likumīgu darbību izdarīšanu, kā arī pieprasījums, kas saistīts ar draudiem kaitēt personas likumīgajām interesēm”. Ir diskusija par to, vai šis KL 324. pantā “Kukuļdevēja un kukuļošanas starpnieka atbrīvošana no kriminālatbildības” minētais *izspiešanas* definējums ir attiecināms tikai uz kukuļošanas lietām (tātad uz valsts amatpersonu izdarītiem noziegumiem), kā tas ir minēts normas nosaukumā, vai arī uz personām, kas nav valsts amatpersonas, bet ir valsts vai pašvaldības iestādes darbinieki. Par prettiesiska labuma pieprasīšanu un pieņemšanu atbildība paredzēta KL 326.² pantā, savukārt uz atbrīvošanu no kriminālatbildības *par labuma došanu* attiecas KL 326.⁴ pants “Labuma devēja atbrīvošana no kriminālatbildības”. Šajā normā par izspiešanu nekas nav sacīts. Savukārt kriminālatbildība KL 326.² pantā ir paredzēta tikai par prettiesiska labuma došanu. Nebūtu pareizi KL 326.² otrajā daļā interpretēt *izspiešanu* kā *prettiesiska labuma pieprasīšanu* tikai par nelikumīgu darbību izdarīšanu, jo normas pirmā daļa neizdala *prettiesiska labuma pieņemšanu* kā kriminālsodāmu darbību atsevišķi par likumīgu vai nelikumīgu darbību veikšanu, un labuma, kuram nav likumīga pamata, pieņemšana ir prettiesiska. Līdz ar to nevar piekrist paustajam, ka

“atliek secināt, ka prettiesiska labuma pieprasīšanas un izspiešanas gadījumā labums var tikt nodots tikai un vienīgi par nelikumīgu darbību izdarīšanu, kā to paredz KL 326.³ pantā ietvertu pazīmju kopums, kas norāda uz to, ka prettiesiska labuma pieprasīšanas un izspiešanas jēdzienu saturs ir citāds nekā kukuļa pieprasīšanas un izspiešanas gadījumā.”²⁸

KL 326.² panta pirmā daļa paredz atbildību par nepienācīga labuma prettiesisku pieņemšanu, nenodalot, vai tas saņemts par tiesiska vai prettiesiska rakstura darbībām. Līdz ar to, pieprasot labumu par tiesiska rakstura darbībām, draudot tās nepildīt un tādā veidā kaitējot personai vai nostādot personu situācijā, kad tā ir spiesta dot labumu, lai novērstu kaitīgās sekas savām likumīgajām interesēm, ārstniecības persona izdara labuma izspiešanu.

Kukuļa vai labuma pieprasīšana

Tā ir atbildību pastiprinošs apstāklis KL 198. panta “Neatļauta labuma pieņemšana”, KL 320. panta “Kukuļņemšana” un 326.² panta “Prettiesiska labuma pieprasīšana un pieņemšana”

---

²⁸ Ivanovs I. (2016). Kukuļa izspiešanas nošķiršana no kukuļa pieprasīšanas. *Jurista Vārds*. Nr. 24.

izpratnē. Pieprasīšanas gadījumā iniciators ir kukuļa vai labuma ņēmējs. No turpmākā tiesu prakses piemēra redzams, kādā summā prettiesiskā darbība izpaudusies, un faktiski veiktās darbības.

Piemērs: 2013. gada 30. aprīlī [pers. A] darba pienākumu pildīšanas vietā un laikā Rīgas pašvaldības SIA "Firma" poliklīnikas telpās [adrese] savā darba kabinetā ap pulksten 16.55 [pers. B] ambulatorā apmeklējuma laikā, izmantojot savas pilnvaras un psiholoģiski ietekmējot, pieprasīja [pers. B], lai viņa papildus poliklīnikas kasē veiktajai pacienta iemaksai par ārsta [...] apmeklējumu samaksā [pers. A] ne mazāk kā 5,00 latus, kas pēc Latvijas Bankas noteiktā kursa bija 7,11 eiro par manuālās terapijas veikšanu, un prettiesiski pieņēma no [pers. B] naudu 5,00 latus, kas pēc Latvijas Bankas noteiktā kursa bija 7,11 eiro.

Šādas [pers. A] darbības pirmās instances tiesā kvalificētas pēc Krimināllikuma 326.² panta otrās daļas.²⁹ Tiesas spriedumā ir norādīta arī pieprasīšanas izpausme – "psiholoģiski ietekmējot". Acīmredzot ietekmēšanas izpausme ir konkretizēta tiesas materiālos.

Citā piemērā tiek minēts, kādā veidā tieši izpaudusies psiholoģiskā ietekmēšana: "Pārbaudot audioierakstus tiesā, vairākkārt bija dzirdams, kā ārsts izspiež kukuli no pacienta, taču, kad J. Zemrūķis vilcinājās to samaksāt, ārsts pat nekaunīgi bilda: "Jūs man solāt no dienas uz dienu... Ja tu nolēmi mani apčakarēt un nemaksāt [...]" Kad iezīmētā nauda (100 latu) ārstam nodota, viņš to bez vilcināšanās ielicis bikšu kabatā."³⁰

Vēl cits piemērs:

"Neiroķirurgs pacientei norādījis, ka arī citi pacienti maksājuši, līdz ar to pienācis viņas laiks. Tāpat viņš bija pacientei parādījis citus "labumus" – konjaku un daudzās konfektes."³¹

Tātad vairākkārtējā un uzstājīgā prasījumā, kā arī norādē uz šādu prasību izpildes piemēriem izpaužas psiholoģiska ietekmēšana.

Kukuļa un labuma pieņemšana

Tā ir KL 198. panta, KL 320. panta un 326.² panta pamatpazīme. Pieņemšanas darbības var izdarīt jebkādā veidā: saņemot tieši, ar starpnieka palīdzību, ar pārskaitījumu, pa pastu, atstājot norunātā vietā u. c. Saņemšanas veids nodarījuma kvalifikāciju neietekmē.

Saistībā ar kukuļa un labuma piedāvājuma pieņemšanu ir būtiski saprast, ka atbildība ir paredzēta ne tikai par kukuļa vai labuma saņemšanu, bet arī par personas piekrišanu vai akceptu piedāvājumu pieņemt. Praksē rodoties jautājumam par nodarījuma kvalifikāciju, vai

²⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK- 615/2016.

³⁰ TV NET Langenfelde K. (2007). *Ārsts nonācis uz apsūdzēto sola*. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/5062227/arsts-nonacis-uz-apsudzeto-sola>

³¹ LETA (2016). *Apelācijas tiesa negroza korupcijā apsūdzētajam medikim e-5400 sodu*. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/4691608/apelacijas-tiesa-korupcija-apsudzetajam-medikim-negroza-5400-sodu>

piedāvājums kvalificējams kā uzskūdišana un piemērojama KL 20. panta trešā daļa, AT senāts norāda, ka:

“Tādējādi kukuļa piedāvāšana vērtējama kā atsevišķs uzskūdišanas gadījums un ir atzīstams par patstāvīgu noziedzīgu nodarījumu. Minētā panta pirmajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums ir ar formālu sastāvu, un tas ir pabeigts ar darbības – aicinājuma pieņemšanu kukuli – izteikšanas brīdi neatkarīgi no tā, vai uzskūditais – valsts amatpersona – ir vai nav pakļāvis uzskūditāja ietekmei.”³²

Kā pamatoti ir norādīts tiesu prakses apkopojumā, tad,

“[I]ai kukuļa piedāvāšanu un piedāvājuma pieņemšanu kvalificētu kā patstāvīgu objektīvās puses izpausmi, jākonstatē, ka kukuļdevējs griežas pie valsts amatpersonas ar konkrētu priekšlikumu par dienesta darbību vai bezdarbību kukuļa piedāvātāja vai kādas citas personas interesēs par konkrētu labumu (veidu un apmēru), bet valsts amatpersona, uztvērusi šo priekšlikumu, piekrīt kukuļa piedāvātāja vēlmes apmierināšanai par šo priekšlikumā piedāvāto labumu. Piedāvātais labums var tikt nodots kā pēc norunātās darbības vai bezdarbības no valsts amatpersonas puses, tā arī pirms valsts amatpersonas attiecīgās rīcības, taču kļūdaina ir praksē sastopamā piedāvājuma izpratne, kad apsūdzības saturā jēdziens “piedāvāšana” tiek saprasts un izmantots kā norāde uz veidu, kādā kukulis tiek nodots, piemēram, “piedāvāja un nodeva kukuli”, “piedāvāja – nodeva” kukuli, tādējādi novērtējot kukuļa priekšmeta nolikšanu dienesta automašīnā, valsts amatpersonai piederošajās lietās, apģērbā u. tml.”³³

Savukārt situācijās, kad kukulis ir piedāvāts un vēlāk arī pieņemts, Augstākā tiesa norāda, ka:

“Ja persona ir izteikusi gan kukuļa piedāvājumu, gan arī devusi kukuļa priekšmetu valsts amatpersonai, nodarījums uzskatāms par pabeigtu neatkarīgi no tā, vai valsts amatpersona kukuli vai tā daļu pieņēmusi vai nē.”³⁴

Piedāvājums var būt izteikts vārdos dažādos veidos, piemēram, vārdiski, ar zīmēm, rakstiski, t. sk., nosūtot īsziņu vai e-pastu.

Kukuļa apsolišana

Šis termins saistās vienīgi ar KL 323. pantu “Kukuļdošana” un izpaužas kā darbība, kad persona apsola dot kukuli pēc tam, kad amatpersona šo kukuli ir pieprasījusi.

Koruptīvo darbību reāla kopība

Kā redzams no izmeklēšanas prakses, tad ir gadījumi, kad koruptīvo nodarījumu īstenošana ir saistīta ne tikai ar pašu ārstniecības procesu, bet arī ar dokumentu viltošanu, fiktīvi uzrādot pārejošu darbnespēju līdztekus citām krimināli sodāmām darbībām, kas veido reālo

³² Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK-91/2017.

³³ Latvijas Republikas Augstākā tiesa. (2014/2015). *Tiesu prakses apkopojums “Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 320., 321., 322., 323. panta.”*

³⁴ Turpat.

kopību. Piemēram, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB) nosūtījis Ģenerālprokuratūrai krimināllietas materiālus, rosinot uzsākt kriminālvajāšanu pret VSIA “Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca” darbiniekiem par prettiesisku labumu pieprasīšanu un pieņemšanu, kā arī dokumentu viltošanu. Par šādu situāciju KNAB informēja sabiedrību šādi:

“KNAB rīcībā esošie pierādījumi liecina, ka divas personas uzkūdīja slimnīcas darbinieku organizēt dokumentu viltošanu, lai nodrošinātu Dānijas Karalistes pilsoņa attaisnojumu par neierašanos Augstākajā tiesā saistībā ar viņa izdošanu Vācijas Federatīvajai Republikai. Par to slimnīcas darbinieks pieprasīja un pieņēma prettiesisku labumu – 5000 EUR, ko sadalīja ar trim iesaistītajiem slimnīcas ārstiem, kuri veica dokumentu viltošanu.

KNAB izmeklētājs ierosina saukt pie kriminālatbildības slimnīcas darbiniekus par dokumentu viltošanu (KL 275. panta otrā daļa), par prettiesiska labuma pieprasīšanu un pieņemšanu (KL 326.² pirmā un otrā daļa) un par līdzdalību noziedzīga nodarījuma izdarīšanā (KL 20. panta otrā un ceturrtā daļa), divas personas par uzkūdīšanu organizēt dokumentu viltošanu (KL 20. panta trešā daļa un KL 275. panta otrā daļa), bet ārvalsts privātpersonu par prettiesiska labuma došanu (KL 326.³ panta pirmā daļa), par viltota dokumenta izmantošanu (KL 275. panta pirmā un otrā daļa) un par noziedzīga nodarījuma atbalstīšanu (KL 20. panta ceturrtā daļa).”³⁵

Kukuļa vai labuma priekšmets

Kā nākamais objektīvās puses elements ir aplūkojams koruptīvo darbību priekšmets, kas ir identiska KL 198. panta, KL 320. panta un 326.² panta pazīme. Kā iepriekš minēts, tad kukulis kā jēdziens tiek piemērots tikai saistībā ar valsts amatpersonu lietās inkriminētiem noziedzīgiem nodarījumiem, savukārt “neatļauts labums” – KL 320. pantā saistībā ar uzņēmumu darbiniekiem, bet “prettiesisks labums” – saistībā ar valsts vai pašvaldības iestādes darbinieku, kas nav valsts amatpersona. Kukulis atbilstoši KL 320. panta pirmās daļas pirmajam teikumam var būt materiālas vērtības, mantisks vai citāda rakstura labums. “Ar materiālu vērtību jāsaprot ķermeniska lieta, kura ir novērtējama naudas izteiksmē – nauda, vērtslietas, dzīvoklis, automašīna utt.”³⁶

Augstākā tiesa, atceļot apelācijas spriedumu, spriedumā norāda: “Noziedzīga nodarījuma priekšmeta materiālajai vērtībai ir jābūt ar noteiktu konkretizācijas pakāpi, vismaz tā minimālajai summai.”³⁷ Apelācijas instances spriedums tika atcelts, jo koruptīvo darbību rezultātā iegūtais priekšmets un apmērs nebija precīzi norādīts: “saņēma kukuļa 20 latu apmērā daļu izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotā apmērā”, “pieņēma izmeklēšanā nenoskaidrotu

³⁵ Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. (2017). *KNAB rosina uzsākt kriminālvajāšanu pret slimnīcas darbiniekiem*. Pieejams: https://www.knab.gov.lv/lv/noziedzigu_nodarijumu_izmeklesana/aktualitates/523985-knab_rosina_uzsakt_kriminalvajasanu_pret_slimnिकास_darbiniekiem.html

³⁶ Krastiņš, U., Liholaja, V., Hamkova, D. (2016). *Krimināllikuma komentāri*. Tiesu namu aģentūra. 590. lpp.

³⁷ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK-558/2017.

kukuli, t. i., vai nu pudeli degvīna *Absolut* (7 latu vērtībā) vai tās ekvivalenta naudas izteiksmē daļu”, “saņēma kukuli 30 latu apmērā vai tā daļu izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotā apmērā.”³⁸ Uzskaitot šādu materiālās vērtības uzskaitījumu par neskaidru, tiesa norāda, ka:

“Apelācijas instances tiesa jautājumā par kukuli kā noziedzīga nodarījuma priekšmetu ir izteikusi šādu atzinumu: “Fakts, ka noziedzīgo nodarījumu aprakstā nav norādīts konkrēts kukuļa apmērs, neietekmē noziedzīgo nodarījumu faktiskos apstākļus, kas nosaka juridisko kvalifikāciju. Turklāt noziedzīgo nodarījumu faktiskie apstākļi var tikt norādīti tik tālu, cik tālu tie noskaidroti”.

Augstākā tiesa atzīst, ka apelācijas instances tiesa, izdarot atzinumu, nav norādījusi likumu, pēc kura tā vadās, kas ir Kriminālprocesa likuma 564. panta ceturtais daļas pārkāpums. Turklāt saskatāms arī Kriminālprocesa likuma 15. un 19. panta pārkāpums, proti, tiesību uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā un nevainīguma prezumpcijas pārkāpums. Kriminālprocesa likuma 564. panta ceturtais daļas 15. un 19. panta pārkāpumu Augstākā tiesa atzīst par Kriminālprocesa likuma 575. panta trešajā daļā paredzēto pārkāpumu, kas ir pamats apelācijas instances tiesas lēmuma atcelšanai norādītajās apsūdzībās.”³⁹

“Mantisks labums” ir plašāks jēdziens par “materiālu labumu”, jo ietver arī tiesības uz kaut ko, piemēram, tiesības neatmaksāt parādu.

“Citāda rakstura labums” jāsaprot kā nemantiska rakstura labums, piemēram, seksuālie pakalpojumi, nepamatota apbalvojuma piešķiršana, zinātniskā darba uzrakstīšana cita vietā u.tml.

“Dāvana” ir būtisks nodarījuma objektīvās puses elements. Vai pieņemtais labums ir uzskatāms par pieļaujamu dāvanu vai kriminālsodāmu darbību atbilstoši KL 198. pantam, KL 320. pantam un KL 326.² pantam, ir atkarīgs no vairākiem apstākļiem. Pirmkārt, jāņem vērā, ka tas, kas ir un kas nav dāvana, ir definēts likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 13. pantā, t.i., normas otrajā daļā dāvana ir definēta kā jebkurš mantisks vai citāda veida labums, tai skaitā pakalpojumi, tiesību piešķiršana, nodošana, atbrīvošana no pienākuma, atteikšanās no kādas tiesības, kā arī citas darbības, kuru rezultātā rodas kāds labums, kura tiešs vai netiešs guvējs ir valsts amatpersona.

Dāvana nav:

- 1) ziedi, suvenīri, grāmatas vai prezentācijas priekšmeti, ja no vienas personas gada laikā saņemto suvenīru, grāmatu vai prezentācijas priekšmetu kopējā vērtība naudas izteiksmē nepārsniedz vienas minimālās mēnešalgas apmēru;
- 2) apbalvojumi, balvas vai godalgas, kuru pasniegšana paredzēta ārējos normatīvajos aktos;

---

³⁸ Turpat.

³⁹ Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK-558/2017.

- 3) jebkuri labumi un garantijas, ko valsts amatpersonai, pildot amata pienākumus, normatīvajos aktos noteiktā kārtībā nodrošina publiskas personas institūcija, kurā attiecīgā persona pilda amata pienākumus;
- 4) pakalpojumi un dažāda veida atlaides, ko piedāvā komercsabiedrības, individuālie komersanti, kā arī zemnieku un zvejnieku saimniecības un kas ir publiski pieejamas.

Šie definējumi attiecas kā uz valsts amatpersonām, tā arī uz jebkuru citu iepriekš apskatīto subjektu. Kā redzams, tad dāvanu jautājums ārstniecības personām raisa diskusijas arī citās valstīs. Piemēram, salīdzinot ASV un Kanādas pieredzi, autori nonāk pie secinājuma par nepieciešamību detalizētāk regulēt vadlīnijās dāvanu pieņemšanas un atteikuma ētiskos un praktiskos aspektus un noraida iespēju pieņemt naudas līdzekļus, kā arī rosina ārstam atteikties no dāvanas pieņemšanas, ja jājūtas neērti vai nav iespējams novērtēt devēja motivāciju.⁴⁰

Nodarījuma apmērs

Būtisks objektīvās puses elements ir nodarījuma apmērs, ko var aplūkot no vairākiem aspektiem. Pirmkārt, tas kalpo kā kvalificējošais apstāklis, pastiprinot kriminālatbildību, otrkārt, kā mērs kriminālās un administratīvās atbildības nošķiršanai un treškārt, nodarījuma kvalifikācijai atkarībā no faktiskajiem apstākļiem, prettiesiski saņemot kukuli vai labumu. KL 198. panta, KL 320. panta un KL 326.² panta normās saistībā ar nodarījuma apmēru tiek lietots termins “liels apmērs”. KL 198. panta otrajā daļā un KL 326.² panta otrajā daļā, bet KL 320. panta trešajā daļā “liels apmērs” ir kvalificējošais apstāklis. Ko nozīmē šis jēdziens, KL nav atklāts, bet tas ir ietverts likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”.⁴¹ Atbilstoši minētā likuma 20. panta pirmajam teikumam “liels apmērs” ir, ja nozieguma priekšmeta kopējā vērtība nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi mazāka par tai laikā Latvijas Republikā noteikto 50 minimālo mēnešalgu kopsummas. Personai inkriminē nodarījumu lielā apmērā, ja prettiesiskā darbībā saņemtā summa ir 50 un vairāk minimālo mēnešalgu apmērā. Savukārt, ja norunātā “liela apmēra” summa ir saņemta tikai daļēji, tad nodarījumu kvalificē kā attiecīgās prettiesiskās darbības mēģinājumu “lielā apmērā”. Jāpiebilst, ka atbilstoši minētās normas otrajam teikumam, ja prettiesiskas darbības rezultātā ir iegūts priekšmets, tā tirgus vērtību nosaka atbilstoši tirgus cenām, kādas pastāvēja nodarījuma izdarīšanas laikā.

Nodarījuma apmērs ir būtisks faktors administratīvās un līdzīgas krimināllikuma normas nošķiršanai. Tā Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – LAPK) 116.²⁷ pantā ir paredzēta administratīvā atbildība par nepatiesu ziņu norādīšanu amatpersonas deklarācijā.

⁴⁰ Cadell, A., Hazelton, L. (2013). *Accepting gifts from patients*. Dalhousie University in Halifax. Pieejams: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3860914/>

⁴¹ *Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 04.11.1998.

Savukārt KL 219. panta otrajā daļā ir paredzēta atbildība par nepatiesu ziņu sniegšanu, taču atbildība iestājas tikai tad, ja ziņas ir par darījumu lielā apmērā.

Kukuļa vai labuma devēja interese

Tas ir nākamais objektīvās puses jautājums. Kā redzams, tad KL 198. panta pirmajā daļā, KL 320. panta pirmajā daļā un 326.² panta pirmajā daļā paredzēts, ka nav obligāti, lai kādas prettiesiskās vai tiesiskās darbības būtu saistāmas ar prettiesiskā labuma devēja interesi, kādēļ viņš tā rīkojas. Darbība var būt jebkuras citas personas labā, piemēram, pacienta piederīgais prettiesiski dod naudu ārstam, lai bez rindas protezētu viņa piederīgo, pacientam pat nenojaušot par šādu rīcību. Saņēmēja interese var saistīties ar vairāku nodarījumā iesaistīto personu interesi, un, kā redzams no iepriekš minētā piemēra Dānijas pilsoņa lietā, tad ārstniecības persona visus saņemtos līdzekļus nav paturējusi sev, bet dalījusi ar citām nodarījumā iesaistītajām personām.

Laika aspekts

Tas ir vēl viens objektīvās puses elements, kas izpaužas vienīgi KL 320. panta normā un ir saistīts ar prettiesiska labuma došanu pēc vai pirms kukuļņēmēja rīcības. Pirmajā gadījumā atbildība ir paredzēta normas pirmajā daļā kā par “kukuli – pateicību”, par jau kukuļņēmēja izdarītu darbību, savukārt normas otrajā daļā atbildība ir paredzēta par “kukuli – uzpirkšanu”, lai valsts amatpersona darbības veiktu nākotnē.

Prettiesiskā rīcība bezdarbības formā

Kopš 2017. gada turpinās tiesvedība pirmajā instancē pret septiņiem Austrumu klīniskās universitātes slimnīcas darbiniekiem par prettiesiska labuma pieņemšanu.⁴² Kā 2017. gadā sabiedrību informēja prokuratūra, tad:

“Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas prokuratūras prokurore tiesai nodevusi krimināllietu pret sešiem VSIA “Rīgas Austrumu klīniskā universitātes slimnīca” Diagnostiskās radioloģijas centra stacionāra “Gaiļezers” diagnostisko radioloģijas nodaļu darbiniekiem un kādas citas stacionāra “Gaiļezers” nodaļas darbinieku. Divi medicīnas darbinieki saukti pie kriminālatbildības pēc Krimināllikuma 326.² panta pirmās daļas un Krimināllikuma 326.² panta otrās daļas. Viena persona saukta pie kriminālatbildības pēc Krimināllikuma 20. panta otrās daļas un pēc Krimināllikuma 326.² panta otrās daļas. Trīs personas pie kriminālatbildības sauktas par noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 326.² panta otrajā daļā.

Viena persona apsūdzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kas paredzēts Krimināllikuma 319. panta pirmajā daļā. Saskaņā ar lēmumu par krimināllietas nodošanu tiesai, laika posmā no 2013. gada oktobra līdz 2015. gada aprīlim vairāki medicīnas darbinieki, izmantojot savas pilnvaras,

---

⁴² Portāls Delfi. (2019). *Daži no Gaiļezera mediķu korupcijas lietā apsūdzētajiem atzīst savu vainu*. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/national/criminal/dazi-no-gailezera-mediku-korupcijas-lieta-apsudzetajiem-atzist-savu-vainu.d?id=50722599>

personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās par magnētiskās rezonanses izmeklējumu nodrošināšanu sistemātiski pieprasīja materiālas vērtības un tās pieņēma no pacientiem par magnētiskās rezonanses izmeklējumu nodrošināšanu labuma devēja interesēs, apejot noteikto rindas kārtību. Galvenokārt magnētiskās rezonanses izmeklējumi tika veikti ārpus oficiālā darba laika. Medicīnas darbiniekiem apejot VSIA "Rīgas Austrumu klīniskā universitātes slimnīca" Diagnostiskās radioloģijas centra stacionāra "Gaiļezers" noteikto pacientu reģistrēšanas kārtību, veicot izmeklējumus ar magnētisko rezonansi 121 pacientam, slimnīcai nodarīts zaudējums ne mazāk kā 12 396,45 eiro apmērā."⁴³

Kā redzams no minētā piemēra, tad personu rīcībā saskatāma gan darbība, gan bezdarbība. No pieejamās informācijas var secināt, ka bezdarbība izpaudās tādējādi, ka netika nodrošināta rindas pēctecība un personu, kuras kaut kādu iemeslu dēļ neieradās uz manipulāciju, vietā netika uzaicinātas nākamās personas rindas kārtībā, bet veiktas manipulācijas ārpus rindas par attiecīgu samaksu. Jāatzīmē, ka KL 198. panta, KL 320. panta un KL 326.² panta normas paredz atbildību par prettiesisku labuma vai kukuļa ņemšanu kā par darbību veikšanu, tā arī noteiktu darbību neveikšanu devēja, solītāja vai citas personas interesēs. KL 6. pantā paredzēts, ka atbildība iestājas par darbību vai bezdarbību, ko tiesībās saīsināti apzīmē ar "rīcību". Taču konkrētā situācijā ir iespējams inkriminēt tikai vienu rīcības veidu, tāpēc būtiski ir noskaidrot bezdarbības izpausmi.

Kā pamatoti norādījis prokurors M. Leja, tad "bezdarbība juridiskā nozīmē nav pasīva "nekā nedarīšana", bet gan juridiski pieprasītas darbības neveikšana."⁴⁴ Lai noteiktu, vai nodarījums izdarīts darbības vai bezdarbības dēļ, rodas problēmas, jo saskatāmi abi elementi. Piemēram, ārsts, pats būdams inficēts, operējot inficē pacientu ar C hepatītu, jo nav veicis veselības pārbaudi (KL 138. p. otrā daļa). Tādā gadījumā, izmantojot smaguma punkta teoriju, noskaidrojam, ka pacients ticis inficēts operācijas rezultātā, līdz ar to atbildība iestājas par ārsta rīcību.⁴⁵ Līdzīgi kā minētajā piemērā, ārstniecības personai var izvirzīt apsūdzību par prettiesisku labumu pieņemšanu, sniedzot radioloģiskos pakalpojumus. Nepaziņošana tikai par rindas izmaiņām nav krimināli sodāma. Darbība un bezdarbība paredzēta KL 198. panta, KL 320. panta un KL 326.² panta normās.

---

⁴³ Prokuratūras informācija. (2017). *Aktualitāte*. Pieejams:

<http://www.prokuratūra.gov.lv/lv/jaunumi/2017/aktualitates/prokuratūra-tiesai-nodevusi-kriminallietu-pret-medicinas-darbiniekiem-par-prettiesiska-labuma-pieprasisanu-un-pienemsanu-no-pacientiem-1478>

⁴⁴ Leja M. (2013). *Kriminālatbildība par valsts amatpersonas pienākumu nepildīšanu*. Jurista Vārds: 28.05.2013.

⁴⁵ Turpat.

1.4. Koruptīvo nodarījumu subjektīvās pazīmes

Tiesību teorijā ir atzīts, ka

“noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse ir noziedzīgu nodarījumu izdarījušas personas (nodarījuma subjekta) psihiskā darbība, kas tieši saistīta ar viņas izdarīto (nodarījuma objektīvajām pazīmēm), un tā apvieno vienotā veselā personas psihiskās darbības intelektuālos un gribas procesus. Krimināltiesībās izdala šādas noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses pazīmes: vainu nodoma vai neuzmanības formā, motīvu un mērķi (nolūku).”⁴⁶

Koruptīvos noziegumus par KL 198. pantā, KL 320. pantā un KL 326.² pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem raksturo vienādas vainas formas – nodarījumi ir tieši noziegumi, ko raksturo tiešs nodoms. Nodarījumu var izdarīt tikai ar tiešu nodomu, jo persona apzinās kukuļa, labuma vai tā piedāvājuma prettiesisku pieņemšanu. Krimināllikuma 9. panta otrās daļas pirmais teikums paredz, ka nodarījums atzīstams par izdarītu ar tiešu nodomu, ja persona apzinās savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti veikusi vai pieļāvusi. Ja persona ir psihiski vesela (pieskaitāma) un sasniegusi 14 gadu vecumu, tad tādai personai ir jāapzinās savu darbību raksturs. Subjektīvās puses definīcijā minētais intelektuālais process saistās ar personas pašas rīcības kaitīguma apzināšanos un vērtēšanu, kas cieši saistās ar personas izglītību, dzīves un darba pieredzi, savu tiesību un pienākumu zināšanu. Šeit jāuzsver, ka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 125. pantam procesa virzītājs līdztekus citiem apstākļiem prezumē (uzskata par pierādītu), ka persona zina vai tai vajadzēja zināt savus profesionālos un amata pienākumus. Līdz ar to personām pirms parakstīšanas rūpīgi jāizlasa un jāizprot iekšējās kārtības noteikumi, amata apraksti, ētikas kodekss un citi iekšējie normatīvie akti.⁴⁷ Parakstoties par iepazīšanos ar dokumenta saturu, persona apliecina, ka to zina.

Gribas process saistās ar personas psihisko darbību un reālajā dzīvē veiktajām darbībām vai bezdarbību.

1.5. Ārstniecības personas administratīvā, civilā un disciplinārā atbildība

Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētās administratīvās atbildības normas ir skatāmas kontekstā ar ārstniecības personas pienākumu pildīšanu, kā arī ārstniecības personas pienākumiem, ja tā patstāvīgi vai uz laiku kļūst par valsts amatpersonu. Atbildība korupcijas

---

⁴⁶ Krastiņš U. (2014) *Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija*. Tiesu namu aģentūra 2014., 127.–128. lpp.

⁴⁷ *Kriminālprocesa likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 11.05.2005.

novēršanas jomā paredzēta Administratīvo pārkāpumu kodeksā ietvertajās normās no 166.²⁷ līdz 166.³³ pantam (*skat. 2. pielikumu*). Tiesiskais regulējums attiecas uz valsts amatpersonām un paredz atbildību par likuma “Par interešu konflikta novēršanu amatpersonu darbībā” un tam pakārtoto tiesību aktu pārkāpšanu. Tātad svarīga ir darbības joma, kādā persona rīkojas un ar savu darbību vai bezdarbību pārkāpj tiesisko regulējumu. Kā jau iepriekš tika minēts, tad no 2020. gada 1. janvāra LAPK beigs pastāvēt un atbildība būs paredzēta likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” īpašā nodaļā. Cik zināms, tad ir paredzēti grozījumi esošo normu redakcijās, taču principiālas atšķirības no esošā regulējuma, piešķirot valsts amatpersonām kādus atvieglojumus vai apgrūtinājumus, nav paredzētas. Par iesniegto projektu ir saņemti iebildumi, un KNAB kā atbildīgā institūcija gatavo priekšlikumus, līdz ar to vismaz Ministru kabineta līmenī akceptēta likumprojekta pašlaik nav.

Uz ārstniecības personu kā ārstniecības pakalpojumu sniedzēju tieši attiecas likuma 45.¹ pants “Medicīnisko atzinumu sniegšanas, ekspertīzes un veselības aprūpes pārkāpumi” un 45.³ pants “Ārstniecības procesā iegūto konfidenciālo ziņu nelikumīga izpaušana”. Domājams, ka šīs normas tiks iekļautas Ārstniecības likumā, izņemot uz iestādes vadītāju LAPK paredzētās 166.³² panta un 166.³³ panta normas.

Uz ārstniecības iestādes vadītāju, ja viņš ir valsts vai pašvaldības iestādes vadītājs, attiecas pienākums iesniegt amatpersonu sarakstu Valsts ieņēmumu dienestā Ministru kabineta noteiktā kārtībā un formā. Par šo sarakstu un to grozījumu neiesniegšanu noteiktā kārtībā, kā arī par nepilnīgu šādu sarakstu iesniegšanu paredzēta administratīvā atbildība LAPK 116.³² pantā.

Aktuāls ir jautājums par Ministru kabineta noteikumu Nr. 630 “Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā” prasību īstenošanu, kas uzliek iestādes vadītājam pienākumu ne tikai izveidot iekšējās kontroles sistēmu, bet atbilstoši noteikumu 13. punktam – arī tās pilnveidošanu un uzraudzību, novēršot konstatētās nepilnības. Atbildība par uzlikto pienākumu nepildīšanu paredzēta LAPK 166.³³ panta pirmajā daļā.

Administratīvās atbildības un kriminālatbildības nošķiršana

1. Ja arī ārstniecības persona nav valsts amatpersona, tad, lai izvairītos no atbildības par KL KL198. pantā un KL 326.² pantā paredzētiem noziedzīgiem nodarījumiem, ārstniecības personai būtu jāvadās no tiesiskā regulējuma attiecībā uz dāvanas izpratni un definējumu, kāds paredzēts likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”. Kā redzams no iepriekš apskatītajiem un spēkā esošiem tiesas spriedumiem, arī nelielā apmērā naudas līdzekļu pieprasīšana un iemaksa iestādes kasē tiek kvalificēta kā noziedzīgs nodarījums.

Tāpēc būtu jārīkojas šādi:

- 1) nepieņemt, neprasīt un, jo vairāk, neizspiest nekādus labumus no pacienta;
- 2) nepieņemt neko, kas pārsniedz dāvanas apmēru un būtību;
- 3) nepieņemt dāvanu, kas var ierobežot ārstniecības personas neatkarību, pārmēru satuvinoties ar pacientu;
- 4) nepieņemt naudu;
- 5) paziņot pacientam, ka dāvana nerada priekšrocības;
- 6) pieņemot dāvanu, ārstniecības personai apsvērt sabiedrības attieksmi pret viņu, ja notikums tiktu publiskots.

2. Valsts amatpersonām – iestāžu vadītājiem, var iestāties atbildība par uzlikto vadītāja pienākumu nepildīšanu un tā var būt gan kriminālatbildība, gan administratīvā atbildība. Tā LAPK 166.³² pantā paredzēta atbildība par likumā noteikto valsts amatpersonu sarakstu un to grozījumu neiesniegšanu noteiktā kārtībā, kā arī par nepilnīgu šādu sarakstu iesniegšanu, kā arī LAPK 166.³³ pantā par interešu konflikta nenovēršanu.⁴⁸ Ja šo ar likumu uzlikto pienākumu nepildīšanas rezultātā ir nodarīts būtisks kaitējums, var iestāties kriminālatbildība pēc KL 319. panta “Valsts amatpersonas bezdarbība”. Būtisks kaitējums ir noteikts likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23. pantā.⁴⁹ Normas sastāvs ir visai plašs un sarežģīts ar likumu aizsargāto interešu aizskāruma pierādīšanā.

3. Valsts amatpersonām jāņem vērā, ka viens no apstākļiem, nošķirot kriminālatbildību un administratīvo atbildību, ir nodarījuma apmērs (*skat. iepriekš “Nodarījuma apmērs”*).

Valsts amatpersonai var iestāties administratīvā atbildība pēc LAPK, pārkāpjot likumu “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonas darbībā”. Administratīvā atbildība ir paredzēta par minētā likuma II sadaļā paredzētajiem ierobežojumiem un aizliegumiem. Pēc LAPK 116.³⁰ panta ir paredzēta atbildība par ierobežojumu un aizliegumu pārkāpšanu, par amatu savienošanas ierobežojumu izpildes kārtības neievērošanu un 166.³¹ pantā par dāvanu, ziedojumu un citāda veida mantiskās palīdzības pieņemšanas ierobežojumu pārkāpšanu. Savukārt par minētā likuma III sadaļā, kas attiecas uz interešu konflikta novēršanu, paredzēto normu pārkāpumu paredzēta atbildība LAPK 166.²⁹ pantā un 166.³³ pantā.

Civilā un disciplinārā atbildība

Civiltiesiskā atbildība izriet no Civillikuma (turpmāk – CL) 1799. panta, kas paredz pienākumu ikvienam atlīdzināt zaudējumus, ko viņš ar savu darbību vai bezdarbību nodarījis. Savukārt pacientam tiesības uz atlīdzību no CL 1635. panta, kas paredz tiesības uz neatļautu darbību radītā kaitējuma atlīdzību. Līdz ar to, koruptīvo darbību rezultātā, piemēram, izspiežot

---

⁴⁸ *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss*. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs. 20.12.1984.

⁴⁹ *Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 04.11.1998.

nepienākošos labumu no pacienta, kaitējuma nodarīšanas gadījumā cietušais var prasīt atlīdzināt zaudējumu un vērsties tiesā pret ārstniecības iestādi un / vai personu.

Atbilstoši Eiropas Civiltiesību konvencijas 4. pantam

“katra Puse savā iekšējā likumdošanā paredz sekojošus priekšnoteikumus, lai zaudējumi tiktu atlīdzināti: 1) atbildētājs ir izdarījis vai pilnvarojis veikt korupcijas darbību vai nav veicis nepieciešamos pasākumus korupcijas darbības novēršanai; 2) prasītājam ir nodarīts zaudējums; un 3) starp korupcijas darbību un zaudējumu pastāv cēloņsakarība. Ja nodarīts kaitējums iestādei, tad attiecīgi iestāde var vērsties pret personu (darbinieku), kuras darbības rezultātā kaitējums radies.”⁵⁰

Katra Puse savā iekšējā likumdošanā nodrošina to, ka gadījumā, ja vairāki atbildētāji ir atbildīgi par zaudējumu vienā un tajā pašā korupcijas darbībā, viņi ir atbildīgi individuāli un solidāri.

Disciplinārā atbildība un tās veidi noteikti Darba likuma 90. pantā “Par noteiktās darba kārtības vai darba līguma pārkāpšanu”, resp., darba devējs darbiniekam var izteikt rakstveida piezīmi vai rājienu, minot tos apstākļus, kas norāda uz pārkāpuma izdarīšanu.⁵¹ Darba līgumā var būt paredzēts, piemēram, aizliegums, veicot darba pienākumus, darba kabineta telpās izvietot un darbā izmantot zāļu ražotāju vai tirgotāju reklāmas un citu atribūtiku, kas norāda uz konkrētu uzņēmumu. Atbilstoši Darba likuma 90. panta trešajai daļai par katru pārkāpumu var izteikt tikai vienu piezīmi vai rājienu. Kā tas norādīts literatūrā, apkopojot tiesu praksi, tad

“Minētais likuma normas noteikums ir attiecināms arī uz situācijām, kad darba devējs ir nodomājis uzteikt darba līgumu sakarā ar darba līguma vai noteiktās darba kārtības būtisku pārkāpumu, ja šis uzteikums ir balstīts uz tiem pašiem pārkāpumiem, par kuriem uzlikts disciplinārsods.”⁵²

Vienlaikus nepieciešams uzsvērt tiesības pārsūdzēt sodu arī tiesā, kas paredzēts 2018. gada Darba likuma grozījumos, papildinot normu šādā redakcijā:

“Ja, izskatot sūdzību par piezīmes vai rājienu atcelšanu, darba devējs pieņem lēmumu piezīmi vai rājienu neatcelt, darbiniekam ir tiesības celt prasību tiesā viena mēneša laikā no dienas, kad saņemts attiecīgais darba devēja lēmums. Ja darba devējs šā likuma 94. panta otrajā daļā noteiktajā laikā nav izskatījis sūdzību un nav sniedzis darbiniekam atbildi par pieņemto lēmumu, uzskatāms, ka darba devējs piezīmi vai rājienu ir atcēlis.”⁵³

⁵⁰ *Par Eiropas padomes Civiltiesību pretkorupcijas konvenciju*. LR likums. Latvijas Vēstnesis: 09.03.2005.

⁵¹ *Darba likums*. LR likums. Latvijas Vēstnesis: 06.07.2001.

⁵² Indrūna, Z. (2012). *Tiesu prakses apkopojums darba tiesībās*. Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība: 200. lpp.

⁵³ *Grozījumi Darba likumā*. LR likums. Latvijas Vēstnesis: 14.11.2018.

2. KORUPCIJAS RISKI VESELĪBAS APRŪPES SISTĒMĀ

2.1. Korupcijas risku veselības aprūpes sistēmā vispārīgs raksturojums

Veselības aprūpes sistēma sava plašuma un apjoma dēļ ir pakļauta dažādiem korupcijas riskiem, kuru realizēšanās ir atkarīga no vairāku subjektu rīcības. Veselības aprūpes politiku un sistēmu kopumā ietekmē dažādi subjekti, kur katram no tiem ir sava noteikta, specifiska loma, un tie ir:

- 1) uzraugošās iestādes (izpildvara, likumdevējs);
- 2) finansētāji (sociālās apdrošināšanas iestāde, privātie apdrošinātāji, valsts aģentūra, kas apmaksā ārstniecības pakalpojumus);
- 3) pakalpojumu sniedzēji (ārsti, farmaceiti);
- 4) patērētāji (pacienti);
- 5) piegādāji (komersanti, kas izpilda pasūtījumus veselības sektoram, piemēram, piegādā medicīnas iekārtas (aprīkojumu), zāles, veic būvniecības darbus u.c.).⁵⁴

Korupcijas risku analīze tiek veikta, vērsot uzmanību uz trīs veselības aprūpes sistēmas subjektu savstarpējās sadarbības līmeņiem:

- 1) ārstniecības iestāžu personāla un pacientu sadarbība;
- 2) ārstniecības iestāžu personāla un piegādātāju sadarbība (publisko iepirkumu procedūrās);
- 3) ārstniecības iestāžu personāla un medikamentu ražotāju, izplatītāju, ārstniecības pakalpojumu sniedzēju sadarbība.

Korupcija tiek aplūkota tās administratīvajā līmenī un attiecināma uz esošo likumu un noteikumu neievērošanu, tīšu pārkāpšanu vai neatbilstošu piemērošanu⁵⁵, ko praktizē ārstniecības iestāžu darbinieki, lai gūtu personisku labumu sev vai radītu priekšrocības dažiem indivīdiem, grupām vai uzņēmumiem apmaiņā pret nelikumīgiem personīgiem labumiem (kukuļiem).⁵⁶ Administratīvā korupcija ir saistīta ar sabiedrības ikdienas jautājumu risināšanu un parasti notiek personiskās saskarsmes līmenī ar iestādes darbiniekiem, tādēļ šajā līmenī sabiedrība gūst sākotnējo priekšstatu par korupciju (kukuļu došanu un ņemšanu), kā arī vēlāk

⁵⁴ *Korupcijas riski veselības aprūpes sistēmā. Pārskats.* Korupcijas, novēršanas apkarošanas birojs. Rīga, 2013.

⁵⁵ *Krimināllikums.* LV likums. Latvijas Vēstnesis: 08.07.1998.

⁵⁶ The World Bank, Home page. Retrieved: 03.03.2010. Available: siteresources.worldbank.org/LATVIAEXTN/Resources/16_nod.pdf

pēc gūtajiem iespaidiem vērtē korupcijas izplatību savā valstī vai reģionā kopumā. Kukuļa vai jebkādas citas nepienākošās priekšrocības vai tās perspektīvas tieša vai netieša pieprasīšana, piedāvāšana, došana vai ņemšana izkropļo jebkāda pienākuma vai darbības pareizu izpildi, kas jāveic kukuļa, nepienākošās priekšrocības vai tās perspektīvas saņēmējam.⁵⁷ Augsts korupcijas līmenis veselības aprūpes sistēmā, iespējams, ir būtiskākais cēlonis tam, kādēļ Latvijas sabiedrība uzskata, ka korupcijas izplatība valstī kopumā ir plaša.

Starptautiskā pētniecības uzņēmuma *Health Consumer Powerhouse*, kura darbības specifika ir saistīta ar veselības aprūpes sistēmu izpēti un salīdzināšanu kopumā 35 valstīs (tostarp visās ES dalībvalstīs), savulaik veiktais pētījums liecina, ka neoficiāli maksājumi ārstiem Latvijas veselības aprūpes sistēmā nav mākslīgi aktualizēta problēma, bet tā ir realitāte, ar ko pacienti saskaras ikdienā. Latvija ir to valstu vidū, kur iedzīvotāji / pacienti pārliecināti.⁵⁸

Korupcijas izplatību veselības aprūpes nozarē apstiprina arī 2011. gadā veiktais Eirobarometra pētījums. Tā rādītāji liecina, ka 57% Latvijas respondentu atzīst korupcijas esamību veselības aprūpes sektorā un ir norādījuši, ka neoficiāli maksājumi ārsta un pacienta sadarbībā ir bieža parādība. Šis ir vienīgais šāda mēroga pētījums problēmas izzināšanai Eiropā.

No Sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS 2011. gadā aptaujātajiem Latvijas iedzīvotājiem vecumā no 18 līdz 74 gadiem, kuri pēdējo divu gadu laikā bija ārstējušies poliklīnikā un / vai slimnīcā, kopumā katrs trešais (33%) bija veicis neoficiālus maksājumus, izmantojis pazīšanas vai pasniedzis dāvanu personām, ar ko ir kontaktējušies; 21% no tiem bija pasnieguši nelielas dāvanas (suvenīrus, ziedus, saldumus), 16% – izmantojuši personiskos sakarus, 7% – veikuši neoficiālus maksājumus, 1% – pasnieguši lielākas dāvanas un 0,4% – apmaksājuši pusdienas, kādus izklaides pasākumus⁵⁹ (*skat. arī 2.1. attēlu*).

Ņemot vērā, ka aptaujās vērtēta faktiskā pieredze, ko nereti respondenti cenšas izvairīties publiskot, un to, ka ir liels personu īpatsvars, kas anonīmi ir gatavi atklāt, ka izmanto šādus paņēmienus, liecina, ka šajā jomā korupcijas izplatība joprojām ir viena no visaugstākajām Latvijā.

Nelielas dāvanas (suvenīri, ziedi, saldumi, alkohols), kam faktiski ir simboliskas pateicības raksturs, biežāk devuši iedzīvotāji ar augstāko izglītību, publiskajā sektorā nodarbinātie un Rīgā dzīvojošie. Personiskos sakarus biežāk izmantojuši vīrieši, respondenti ar augstāko izglītību, strādājošie (gan publiskajā, gan privātajā sektorā), iedzīvotāji ar augstiem

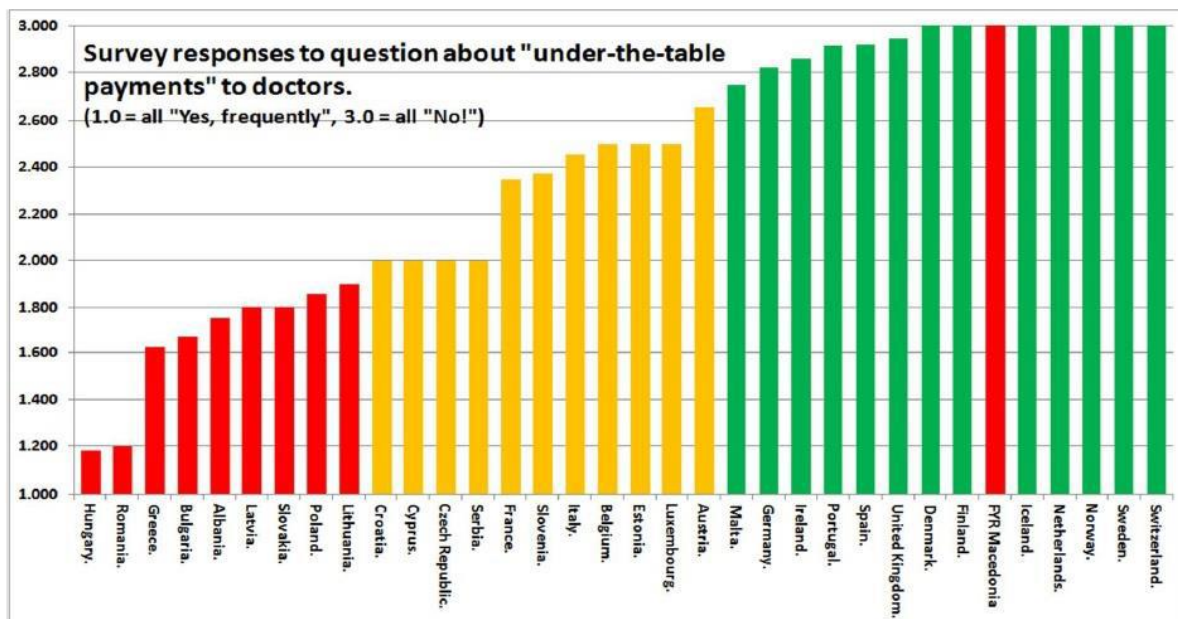
---

⁵⁷ Eiropas Padome. *Civiltiesību pretkorupcijas konvencija (2. pants)*. (1999). Strasbūra.

⁵⁸ Health Consumer Powerhouse, Euro Health Consumer Index 2012, Report. P.68 Available: <http://www.healthpowerhouse.com/files/Report-EHCI-2012.pdf>

⁵⁹ Sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS. (2011). *Pētījums: Sabiedrības saskarsme ar korupciju veselības aprūpes jomā*.

ienākumiem un Latgalē dzīvojošie. Neoficiālus maksājumus biežāk veikuši publiskajā sektorā strādājošie un respondenti Vidzemē.

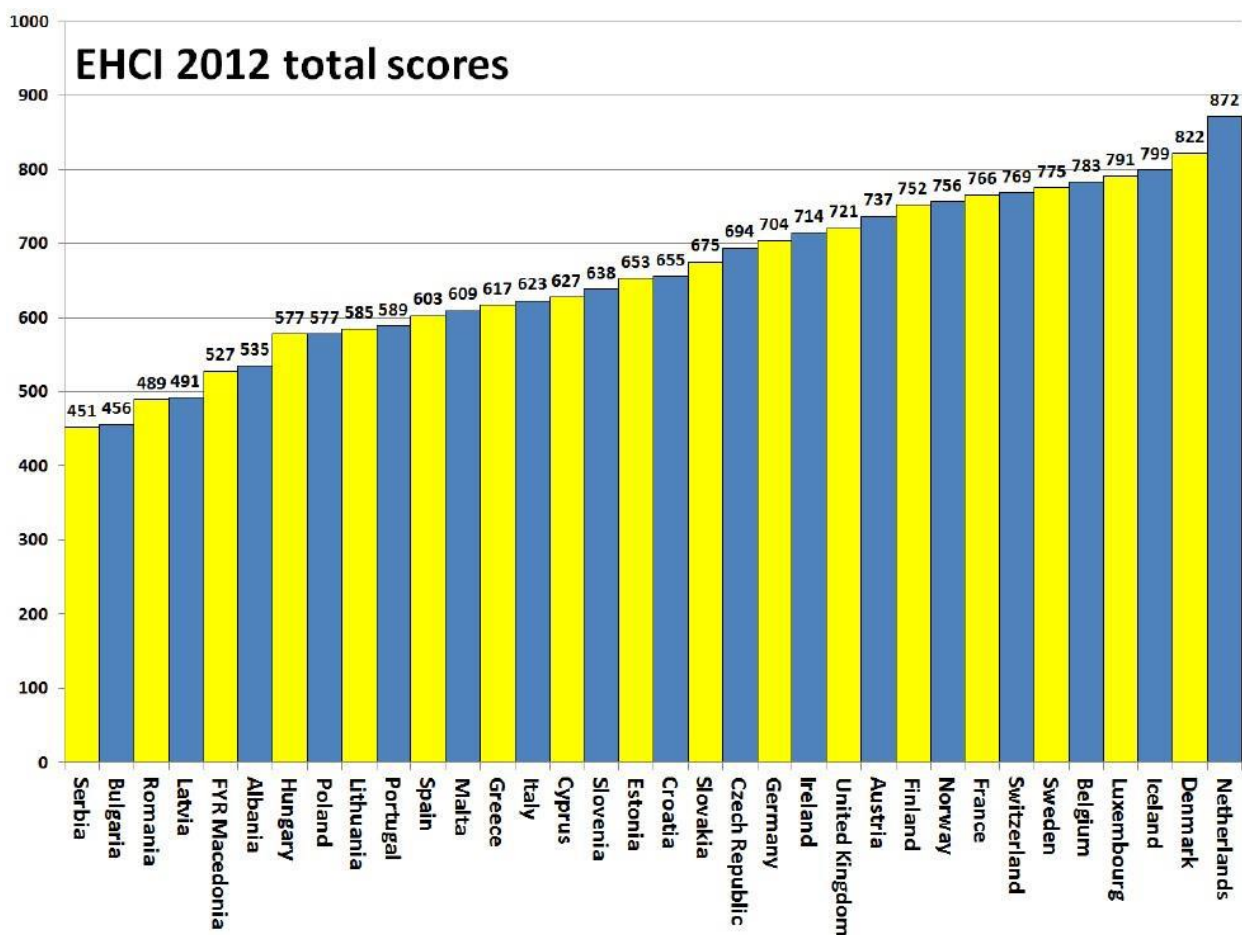
2.1. attēls. Vai no pacienta tiek gaidīti neoficiāli maksājumi? (pētījums sniedz atbildi par neoficiāliem maksājumiem ārstiem)

Lielākas dāvanas biežāk devuši Pierīgā dzīvojošie un pētījuma dalībnieki lauku apvidos.

66% jeb 2/3 respondentu nav bijis nepieciešams veikt neoficiālus maksājumus, izmantot pazīšanos vai pasniegt dāvanas. Šo cilvēku vidū galvenokārt ir iedzīvotāji ar pamatizglītību, zemiem ienākumiem, nestrādājošie, Pierīgā un Kurzemē dzīvojošie.

Ārstējoties slimnīcā, neoficiālus maksājumus, dāvanas vai pazīšanos 2012. gadā izmantojuši 28% no aptaujātajiem respondentiem, kas ir par 5,3% mazāk nekā 2011. gadā un pat par 13,3% mazāk nekā 2005. gadā.

Pamatojoties uz Veselības aprūpes patērētāju iespēju nodrošināšanas iestādes (*Health Consumer Powerhouse (HCP)*) publicētajiem datiem, Latvija aizvien saglabā vienu no pēdējām vietām pēc 2012. gada Eiropas veselības aprūpes patērētāju indeksa (*EHCI*) rādītājiem (skat. 2.2. attēlu).

2.2. attēls. Eiropas veselības aprūpes patērētāju indekss (EHCI)

Ar iegūto 491 punktu no 1000 Latvijas ierindojas 31. vietā 34 vērtēto Eiropas valstu vidū, kas liecina par būtiskiem trūkumiem Latvijas veselības aprūpes sistēmas organizācijā. Korupcija vājina veselības aprūpes sistēmu, un tai ir negatīva ietekme uz veselības pakalpojumu kvalitāti, tā apdraud visas sabiedrības veselību, izšķērdē ierobežotos resursus, kā arī grauj sabiedrības un ziedotāju uzticību.⁶⁰

Būtiskākie korupcijas risku analīzes ceļā gūtie secinājumi:

1. Veselības ministrija risku (korupcijas, krāpšanas, interešu konfliktu) uzraudzību ārstniecības jomā veic vāji.
2. Netiek operatīvi risināts jautājums par ārstu neatkarības nodrošināšanu, farmācijas kompāniju un ārstniecības iestāžu vertikālās integrācijas ierobežošanu.
3. Nav izstrādāts regulējums dāvanu pieņemšanas aizliegumiem un interešu konflikta novēršanai ārstniecības personu darbībā.

⁶⁰ Baghdadi-Sabeti, G., Serhan, F. (2010). *WHO Good Governance for Medicines programme: an innovative approach to prevent corruption in the pharmaceutical sector*. World Health Report. <http://apps.who.int/medicinedocs/documents/s17550en/s17550en.pdf>

4. Atsevišķi pastāvošie kontroles mehānismi ir vāji, galvenokārt saistīti ar paļāvību, ka, piemēram, Veselības inspekcija spēs *post factum* reaģēt uz identificētajiem pārkāpumiem.

5. Ir grūti konstatēt sistēmiskas preventīvas darbības, kas liecinātu par mērķtiecīgu, uz konkrētu rezultātu vērstu korupcijas risku novēršanu. Par to liecina arī fakts, ka pirms vairākiem gadiem ministrijā ieviestā korupcijas novēršanas funkcija ir likvidēta, līdz ar to nav vienotas risku pārvaldības sistēmas un nevar gaidīt būtiskas izmaiņas šajā sektorā.⁶¹

2.2. Korupcijas riskus veicinošie apstākļi

Sociālekonomiskie apstākļi

Zema un nepietiekama atalgojuma dēļ veselības aprūpes iestāžu darbiniekiem nav iespējams pienācīgā līmenī nodrošināt ģimeni, apmierināt individuālās un ģimenes vajadzības; disproporcija starp neadekvāti zemu atalgojumu un reālajiem izdevumiem mājsaimniecības iztikas nodrošināšanai rada augstu korupcijas risku.

Pasaules Veselības organizācijas informatīvajā izdevumā pausts vērtējums, ka veselības aprūpes darbinieki, reaģējot uz neadekvātu atalgojumu un sarežģītiem dzīves un darba apstākļiem, attīsta individuālas problēmu risināšanas stratēģijas, no kurām daudzas varētu tikt uzskatītas par “izdzīvošanas korupciju”.⁶²

Pārslogots un neadekvāti atalgots veselības aprūpes sistēmas personāls nav motivēts sniegt kvalitatīvus pakalpojumus pacientiem. Tas veicina neoficiālu maksājumu praksi un dāvanu pasniegšanu ārstiem, lai pacienti nodrošinātu sev iespējami kvalitatīvākas veselības aprūpes saņemšanu, novēršot komplikāciju riskus.

Lai novērstu ārstniecības personu nonākšanu būtiskā korupcijas riska grupā, par nozares attīstību atbildīgajām institūcijām nepieciešams:

- 1) novērtēt, kurās korupcijas riska jomās nodarbinātajām personām atalgojums ir kritiski zems un nepietiekošs mājsaimniecības pamatvajadzību nodrošināšanai, un sastādīt vidēja termiņa plānu, kā iestāde novērsīs ekonomiskos priekšnoteikumus korupcijas risku mazināšanai;
- 2) izvērtēt iespēju tuvāko gadu laikā palielināt atalgojumu ārstniecības personām, kuru atalgojums ir kritiski zems un nepietiekams mājsaimniecības pamatvajadzību nodrošināšanai;

⁶¹ *Korupcijas riski veselības aprūpes sistēmā. Pārskats.* Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. Rīga, 2013.

⁶² Van Lerberghe, W., Conceicao, C., Van Damme, W., and Ferrinho, P. (2002) “When staff is underpaid: dealing with the individual coping strategies of health personnel,” *Bulletin of the World Health Organization*, 80.

- 3) nodrošināt konkurētspējīgu atalgojumu, lai piesaistītu augsta līmeņa profesionāļus un godprātīgas personas, to iespējami pietuvinot attiecīgās kvalifikācijas profesionāļa atalgojumam privātajā sektorā.

Ar cilvēkresursu trūkumu ārstniecības iestādēs saistītie riski:

- 1) ārstniecības iestādēs nav pietiekamu cilvēkresursu savlaicīgai un kvalitatīvai funkciju izpildei; līdz ar to notiek objektīva rindu veidošanās pēc pakalpojuma, kas no klientu puses var tikt maldīgi uztverta kā apzināta pakalpojuma sniegšanas vilcināšana un kā signāls kukuļa došanas nepieciešamībai;
- 2) esošo darbinieku pārslodze noteiktās funkcijās var mazināt personāla maksimālu uzmanību katram pacientam, kas, no pacienta redzējuma, var tikt uztverts kā maldinošs signāls kukuļa došanas nepieciešamībai;
- 3) veselības aprūpes institūcijās pastāv atsevišķu jomu speciālistu trūkums, tādējādi tiek koncentrēta vara dažu ārstu rokās, kas rada korupciju provocējošu vidi ārstniecības personāla un pacienta attiecībās.

Politiskie riskus veicinošie apstākļi

Mainoties pie varas esošajiem politiskajiem spēkiem, bez padziļinātas analīzes un pamatojuma steidzīgi un nepārdomāti var tikt veiktas izmaiņas veselības nozares attīstības prioritātēs, kas vērstas uz šauru iedzīvotāju grupu interesēm. Savukārt, mainoties prioritātēm politiskā līmenī, var mainīties arī institūciju darbības virzieni, radot, iespējams, ierastās darba kārtības maiņu un papildu slodzi darbiniekiem. Jāņem vērā, ka sabiedrībai laikus neskaidrotas izmaiņas veselības nozarē var radīt neizpratni un uzturēt ilgstošu nezināšanu par veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanas kārtību un pieejamību, tādējādi radot labvēlīgu vidi korupcijai.

Politiskās situācijas atspoguļojums masu medijos nereti veido sabiedrības priekšstatu par korupcijas izplatību un līdz ar to attieksmi pret šo parādību kopumā. Ja korupcija sabiedrībā tiek uztverta kā normāla prakse, kādā indivīds var iegūt pieeju noteiktiem pakalpojumiem vai cita veida priekšrocībām, koruptīvas darbības norit visdažādākajās sadzīviskajās situācijās, tostarp ārstniecības pakalpojumu organizēšanā.

Funkcionālie riskus veicinošie apstākļi

Korupcija institūcijās parasti ir saistīta ar darbinieku funkcionālajiem pienākumiem, kuros ir iespējamās situācijas, kad tiek piedāvāts vai pieprasīts prettiesisks labums. Arī ārstniecības iestāžu personāls ir šajā riska grupā, jo to pienākumu izpildē ir:

- 1) tiešs kontakts ar klientiem;
- 2) darbs ar sensitīvu, konfidenciālu informāciju;
- 3) risināmi problēmjautājumi, kas skar veselību un pat dzīvību.

Paaugstināts korupcijas risks rodas, ja iepriekšminētos apstākļus papildina arī monopolvara lēmumu pieņemšanā, darbinieku rīcības brīvība, kas nav ierobežota ar tiesisko regulējumu vai citādi kontrolēta, un pārskatāmības trūkums dažādās institūcijas procedūrās.

Vispārējā sabiedrības attieksme pret korupciju

Tims Ensors (*Tim Ensor*), analizējot korupcijas izplatības tendences Centrāl-austrumeiropā, akcentē trīs būtiskus korupciju veicinošus cēloņus, kas radušies postpadomju telpā⁶³:

- 1) plānveida ekonomikas radītā t.s. *blata* sistēma, kad pazīšanās bija daudz svarīgāka nekā spēja samaksāt par saņemto pakalpojumu vai precī;
- 2) dāvanu kultūra, kas jo īpaši bija raksturīga PSRS republikām, kur dāvanas tika uztvertas kā ikdienišķa parādība, risinot darba jautājumus;
- 3) finansējuma nepietiekamība veselības aprūpei un nodarbinātā personāla atalgojuma samazinājums politiskā režīma maiņas rezultātā.

Pārejas process iedzīvotājiem radīja neskaidrības un nedrošības sajūtu. Būtisku institucionālu pārmaiņu procesā sabiedrības kultūra un vērtības aizvien balstās uz agrāk ieliktajiem pamatiem, kā rezultātā korupcijas prakse veselības sektorā tiek pārnesta uz jauno sistēmu (“laika pārrāvums”).

Iedzīvotāju vidū joprojām ir augsts tolerances līmenis pret dažādu mantisku labumu nodošanu ārstniecības iestādes darbiniekiem. Tikai 51% respondentu dāvanas vai maksājumus ārstiem uzskata par nepieņemamiem, savukārt 42% respondentu atzīst, ka viņiem būtu pieņemami pasniegt dāvanu vai kādu citu mantisku labumu ārstam.⁶⁴ Visbiežāk (31% gadījumu) kā pieļaujama mantiskais labums, ko iedzīvotāji būtu gatavi iedot ārstam, tika minētas nelielas dāvanas (ziedi, saldumi) vērtībā līdz 10 latiem, savukārt skaidru naudu būtu gatavi dot 7% respondentu.

Būtisks faktors, kas primāri veicina korupciju veselības sistēmā, ir arī sabiedrības tolerance pret ārstniecības personāla pretlikumīgajām darbībām, kas tiek attaisnots ar ārsta augsto statusu sabiedrībā un pacienta lojalitāti pret ārstu. Pilsoniskā apziņa un kultūra, kura attīstījusies vēl padomju sistēmā un transformējusies mūsdienu sabiedrībā, nerada labvēlīgu augsni korupcijas izskaušanai, izmantojot morāli ētiskos instrumentus (pacienta atkarību no ārsta un risku, ka ziņošanas gadījumā pacientam var tikt radīts kaitējums un viņš nevarēs saņemt kvalitatīvu ārstniecības pakalpojumu).

---

⁶³ Ensor, T. (2003). Informal Payments for Health Care in Transition Economies. *Social Science & Medicine*, pp.2–3.

⁶⁴ *DnB Nord* Latvijas barometrs, Nr. 34. 2011. gada februāris, http://www.dnb-nord.lv/Download/Ekspertu_viedokli/dnb-nord-latvijas-barometrs-petijums-nr34.pdf

Korupcijas riski ir cieši saistīti ar ārsta lēmumu konfidencialitāti, pacienta atkarību no ārsta darbības un lēmumiem. Novērtējot ārstu augsto profesionālo kompetenci, specializāciju un realizējamus amata pienākumus, kā arī atbildības apjomu, secināms, ka lielākoties ārsta pienākumi tiek pildīti vienpersoniski, diskrecionāri, t.i., samērā plašas rīcības brīvības apstākļos (Ārstniecības likuma 38. pants), kuros ir iespējama tikai ierobežota kontrole (ierobežotas kontrolējošo iestāžu kapacitātes un ārstniecības iestāžu zemās paškontroles motivācijas dēļ).⁶⁵

Citi korupcijas riskus veicinošie apstākļi:

- 1) ārstniecības iestāžu personāla pārliecība, ka koruptīvi pārkāpumi netiks pamanīti;
- 2) nepietiekams institūcijas vadības atbalsts un iesaistīšanās institūcijas iekšējās kontroles nodrošināšanā;
- 3) pacientu zemā informētība par savām tiesībām, tostarp par pakalpojumiem, kas apmaksāti no valsts līdzekļiem vai pieejami citās ārstniecības iestādēs bez rindas (Veselības ministrija sniegusi informāciju, ka Veselības inspekcijas (VI) pārbaudēs nereti tiek konstatēts, ka ārstniecības iestādes apzināti izvēlas pacientu maldināšanas un neinformētības taktiku, jo tādā veidā ārstniecības iestāde (persona) var realizēt lielāku patvaļu sava personīgā labuma gūšanai. VI veic regulāras un padziļinātas pārbaudes ārstniecības iestādēs par pacientiem publiski pieejamo un skaidroto informāciju, turklāt tās pieredze liecina, ka paškontroles mehānismi ārstniecības iestādēs ir ļoti vāji un diemžēl to izveidei nav motivācijas);
- 4) pacientu šaubas par valsts sniegto veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti, apzinoties mediju telpā esošo informāciju par zemo atalgojumu ārstniecības iestāžu personālam;
- 5) sabiedrības tolerance pret kukuļu došanu un ņemšanu veselības aprūpes sfērā, kukuļa došana ārstniecības iestādes personālam kā pārmantota tradīcija no padomju sistēmas;
- 6) vāja izpratne par korupcijas sistēmiskajām sekām gan sabiedrībā, gan veselības aprūpes personāla vidū.

Korupcijas izpausmes un riski publiskajos iepirkumos:

- 1) iepirkums veikts bez racionāla pamatojuma un nepieciešamības (mākslīgi radīts pieprasījums atbilstoši konkrēta uzņēmuma interesēm);
- 2) iepirtās preces vai pakalpojumi ir pārvērtēti (cenā) par labu konkrētam piegādātājam;
- 3) iepirkuma apjoma sadalīšana daļās, lai izvairītos no Publisko iepirkumu likuma piemērošanas;

---

⁶⁵ *Ārstniecības likums. LV likums.* Latvijas Vēstnesis: 01.07.1997.

- 4) iepirkuma priekšmeta sadalīšana daļās (piemēram, iekārtas iegāde, programmatūras nodrošinājums, tehniskā apkope), tādējādi nodrošinot konkrēta uzņēmuma monopolstāvokli noteikta pasūtījuma izpildē ilgākā laika periodā;
- 5) neefektīvas interešu konfliktu uzraudzības rezultātā par iepirkumiem atbildīgās amatpersonas pieņem lēmumus attiecībā uz līgumiem, kas skar viņu pašu dibināto uzņēmumu intereses vai pašreizējo (amatu savienošanas gadījumā) vai bijušo darba devēju, sponsoru vai mecenātu intereses;
- 6) konkursa dokumentācija sagatavota, pielāgojot to atbilstoši konkrēta uzņēmuma piedāvāto preču vai pakalpojumu īpašībām;
- 7) sagatavota nepamatoti sarežģīta konkursa dokumentācija vai tajā iekļautie nosacījumi, lai radītu neskaidrības, slēptu koruptīvu uzvedību un apgrūtinātu uzraudzību;
- 8) konkursa nolikuma izstrādē iesaistīti potenciālie piegādātāji, kas pretendē uz pasūtījumu;
- 9) priekšrocība konkrētam pretendētājam tiek piešķirta, apmainoties ar konfidencialu informāciju pirms piedāvājuma iesniegšanas vai precizēšanas periodā;
- 10) pēc līguma noslēgšanas veikti līguma nosacījumu grozījumi, veicot tajā būtiskas izmaiņas, piemēram, atvieglojot prasības attiecībā uz iepirkuma priekšmetu vai palielinot izmaksas par labu pretendētājam.

Korupcijas riski farmācijas sistēmā kvalitatīvu medikamentu pieejamībā:

- 1) milzīgais medikamentu tirgus apjoms padara to pievilcīgu ļaunprātīgu cilvēku rīcībai un alkatībai;
- 2) farmācijas nozarē ir daudz ieinteresētu personu, kuru uzdevumi un atbildības jomas bieži vien nav skaidri definētas;
- 3) informācijas disbalanss starp dažādām iesaistītajām pusēm – starp veselības aprūpes sniedzējiem un pacientiem vai farmācijas uzņēmumiem;
- 4) nepietiekami stingrs veselības nozares regulējums;
- 5) riski, kas saistīti ar medikamentu receptes izrakstīšanu vai bezrecepšu medikamentu rekomendēšanu pacientiem, kā arī medikamentu virzīšanu tirgū kopumā (interesu konflikti, neētiska produkta virzīšana, kukuļošana).

Farmācijas uzņēmumu mārketinga aktivitātes, izmantojot tiešo mārketingu

Ar darba sludinājumu starpniecību tiek meklēti un nolīgti farmācijas uzņēmuma pārstāvji, kas organizē tikšanos (t.s. biznesa pusdienas) ar ārstiem darbavietā vai ārpus tās, lai, izmantojot farmācijas uzņēmumu iekšēji noteiktās motivēšanas metodes (ar ziediem, dāvanu kartēm, apmaksātām konferencēm, dārgām dāvanām, suvenīriem), veicinātu konkrēto produktu noietu tirgū.

Farmācijas uzņēmumu atalgoti ārsti savās darbavietās (ārstniecības iestādēs) organizē kvalifikācijas celšanas seminārus; to finansētāji un satura veidotāji ir farmācijas uzņēmumi, kuru galvenais mērķis ir veicināt konkrēto produktu noietu, piesaistot jaunus to izplatītājus.

Vairumam farmācijas uzņēmumu ir algoti darbinieki (pārstāvji), kuru amata apraksts satur nosacījumus un prasības, kas robežojas ar krimināli sodāmām darbībām. Šiem darbiniekiem, kuru pienākums ir organizēt regulāras tikšanās ar ārstiem—speciālistiem un aptieku darbiniekiem, darba devējs nodrošina speciālas norēķinu kartes (ar noteiktu limitu), ar kurām segt izdevumus, kas saistīti ar biznesa pusdienām vai dāvanām, dodoties uz tikšanos ar ārstiem un farmaceitiem. Kā dāvanas tiek pirkti alkohols, ziedi, saldumi, siers, augļi, auto preces, kancelejas preces, datorpreces, kā arī visdažādākās dāvanu kartes vai žurnālu abonementi. Šo apstākļu dēļ starp ārstu un farmācijas uzņēmuma pārstāvi var izveidoties tādas attiecības, kurās gan ārsts, gan uzņēmuma pārstāvis (kukuļa devējs un ņēmējs) ir abpusēji ieinteresēti.

2.3. Korupcijas un korupcijas risku novēršanas pasākumi

1. Reālas krāpšanas un korupcijas novēršanas kultūras izveide veselības aprūpes sistēmā starp pakalpojuma sniedzējiem, veselības aprūpes piegādātājiem, veselības aprūpes maksātājiem, patērētājiem un, visbeidzot, starp visiem ES pilsoņiem.

2. Visu iespējamo prezentāciju un publicitātes iespēju izmantošana, lai demonstrētu brīdinājumus tiem, kuri ir noskaņoti iesaistīties krāpšanā vai korupcijā.

3. Efektīvas prevencijas sistēmas izmantošana, lai krāpniecisku vai koruptīvu darbību mēģinājumi ciestu neveiksmi.

4. Pārkāpumu atklāšanas sistēmas izmantošana, kas nekavējoties ļauj identificēt krāpšanas un korupcijas gadījumus veselības aprūpē.

5. Profesionālā izmeklēšana par visām atklātajām vai šķietamajām krāpšanas vai korupcijas lietām veselības aprūpē.

6. Atbilstošu sankciju (administratīvo, kriminālo un / vai disciplināro) piemērošana, kur krāpšana vai korupcija ir pierādīta.

7. Finansiālu kompensāciju meklēšana tiem zaudējumiem, kurus radījusi krāpšana un korupcija, un atgūto līdzekļu atgriešana pacientu aprūpei vai pakalpojumiem, kam šie līdzekļi bijuši paredzēti.

8. Vienotu Eiropas risku vērtēšanas standarta izstrāde, kam ikgadēji tiek sekots, izmantojot statistikas datus, lai noteiktu progresu krāpšanas un korupcijas radīto zaudējumu samazināšanā ES.⁶⁶

KNAB rekomendācijas korupcijas novēršanā⁶⁷

1. Pretkorupcijas kultūras izveidošana veselības aprūpes institūcijās

Veselības aprūpes politikā iekļaut pasākumus, kas mērķtiecīgi vērsti uz krāpšanas un korupcijas novēršanu. Veselības ministrijai izstrādāt stratēģiju ar izmērāmiem rezultatīvajiem rādītājiem korupcijas un krāpšanas novēršanas pasākumu efektivitātes novērtēšanai vidējā termiņā vai, veidojot veselības aprūpes politiku, ietvert minētos jautājumus esošajos dokumentos.

Definēt labumu veidus, kas uzskatāmi par pieļaujamiem pateicības rakstura mazvērtīgiem dāvinājumiem. Normatīvā aktā noteikt dāvanu ārstniecības personām un ziedojumu veselības aprūpes institūcijām pieņemšanas ierobežojumus.

Iestādes normatīvajos aktos noteikt darbinieku rīcību gadījumos, kad pacients ārstniecības personālam pasniedzis dāvanu.

Nodrošināt maksimālu ārstniecības iestāžu vadības iesaisti personāla tiesiskas rīcības veidošanā, veidojot regulāru komunikāciju ar darbiniekiem un skaidri paužot nosodījumu prettiesiskai rīcībai.

Nodrošināt, ka ārstniecības iestāžu telpās publiski pieejamā vietā ir izvietota skaidri salasāma, korekta (aktuāla) un pilnīga informācija par valsts apmaksāto veselības aprūpes pakalpojumu apjomu, sniegšanas kārtību un maksas pakalpojumiem, kā to paredz līgums starp NVD un ārstniecības iestādēm.

Veikt informatīvus pasākumus ārstniecības iestāžu personāla (īpaši rezidentu un jauno ārstu) izglītošanai, aktualizējot un skaidrojot ētikas kodeksā iekļautos principus, sasaistot tos ar problēmsituācijām no prakses, kā arī iekļaujot jautājumu par dāvanu pieņemšanas ierobežojumiem izglītošanas procesā un tālākizglītības programmās.

Normatīvā aktā noteikt ārstu amatu savienošanas ierobežojumus un to uzraudzības kārtību. (VM priekšlikums: vērtēt iespējas veikt grozījumus likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, piešķirot ārstiem valsts amatpersonas statusu.)

---

⁶⁶ *Contering Healthcare Fraud and Corruption in Europe. The European Healthcare Fraud and Corruption Declaration.* Available: www.csd.bg/fileSrc.php?id=1286

⁶⁷ Sadaļā par korupcijas novēršanu veselības aprūpes sistēmā izmantotas KNAB rekomendācijas korupcijas novēršanā: *Korupcijas riski veselības aprūpes sistēmā. Pārskats.* Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. Rīga, 2013.

Regulāri informēt ārstniecības personālu par riskiem, kas saistīti ar blakusdarbu un ienākumu gūšanu medikamentu vai medicīnas iekārtu ražotāju vai izplatītāju komercsabiedrībās.

2. Skaidra nozares speciālistu attieksmes demonstrēšana pret korupciju, sabiedriskās domas veidošana un atturēšana no iesaistīšanās korupcijā

Maksimāli nodrošināt publicitāti nozares profesionāļu (īpaši viedokļu līderu) kategoriski noraidošai attieksmei pret korupciju veselības aprūpes sistēmā, tādējādi demonstrējot neiecietību pret korupciju tiem sabiedrības locekļiem, kuri joprojām svārstās savā lēmumā – iesaistīties vai ne koruptīvās darbībās.

Nodrošināt pacientus ar informāciju par viņu tiesībām uz kvalitatīvu pakalpojumu bez papildu materiālas iestādes personāla stimulēšanas.

Publiski sniegt informāciju par ziņošanas iespējām par prettiesisku labumu pieprasīšanu vai izspiešanu.

3. Efektīvas korupcijas novēršanas sistēmas izveide un izmantošana krāpniecisku vai koruptīvu darbību ierobežošanā

Sagatavot priekšlikumus normatīvo aktu pilnveidošanai par:

- 1) ētikas komiteju finansēšanas jautājumiem;
- 2) interešu konflikta regulējuma nostiprināšanu pētnieku un ētikas komiteju locekļu darbā;
- 3) pieteikumu iesniegšanas kārtību.

Ētikas komitejām pirms atzinuma sniegšanas klīniskās pētniecības uzsākšanai būtu jānosaka par obligātu izvērtēt pieteikumus atbilstoši Helsinku deklarācijā (*Declaration of Helsinki on Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects*) ietvertajiem nosacījumiem. Līdz ar to pieteikumu iesniedzējiem Ētikas komitejai būtu jānorāda šāds informācijas kopums: finansējuma avoti, sponsori, institucionālā saistība, arī pētnieku blakusnodarbošanās, ieņemamie amati, sniegtie pakalpojumi, cita veida nodarbinātība, iespējamie interešu konflikti, citi subjektus stimulējoši aspekti, piemēram, saņemtās dāvanas, viesmīlības piedāvājumi, ziedojumi, pabalsti.⁶⁸

Parakstīt papildprotokolu Konvencijai par cilvēktiesībām un biomedicīnu attiecībā uz biomedicīnas pētījumiem, kā arī nodrošināt papildprotokolā iekļauto principu ieviešanu Latvijā.

Noteikumos par zāļu klīniskās izpētes un lietošanas novērojumu veikšanas kārtību, pētāmo zāļu marķēšanu un kārtību, kādā tiek vērtēta zāļu klīniskās izpētes atbilstība labas klīniskās prakses prasībām, būtu jāprecizē publiski pieejamās informācijas apjoms, nosakot par

---

⁶⁸ *Veselības ministrijas Ētikas kodekss*. Pieejams: http://www.v.m.gov.lv/lv/ministrija/etikas_kodekss/

publiskojamu gan Ētikas komitejas nolikumu, kas šobrīd ir pieejams tikai pēc pieprasījuma pētniekam, sponsoram, Zāļu valsts aģentūrai un Veselības ministrijai, gan pētījumu nosaukumus, kam sniegti atzinumi. Ņemot vērā Ētikas komiteju nozīmi, ir jāparedz atbildība Ētikas komitejas locekļiem par nepienācīgu pienākumu izpildi.

Saistībā ar to, ka ārstniecības personas lemj par rīcību, izmantojot valsts budžeta līdzekļus, kā arī par privātpersonu pārejošu darba nespēju, ir nepieciešams uzraudzīt, ka šo personu privātās intereses nenonāk pretrunā ar valsts un sabiedrības interesēm. Līdz ar to ir jānodrošina ārstniecības personu privāto interešu atklātums un jāparedz ārstniecības personām amatu savienošanas un ienākumu gūšanas deklarēšanas kārtība, kas ietver ārstniecības iestādes vadītāja informēšanu par blakusdarbiem, kā arī pienākumu, uzstājoties ar prezentāciju semināros, konferencēs un citos līdzīgos pasākumos, atklāt jebkāda veida atlīdzību no farmācijas vai medicīnas aprīkojuma ražošanas vai izplatīšanas komercsabiedrībām.

Izstrādāt detalizētas vadlīnijas par interešu konfliktu novēršanu ētikas komiteju darbībā, lai harmonizētu ētikas komiteju praksi šajā jomā.

Ministru kabineta noteikumu Nr. 289 "Noteikumi par zāļu klīniskās izpētes un lietošanas novērojumu veikšanas kārtību, pētāmo zāļu marķēšanu un kārtību, kādā tiek vērtēta zāļu klīniskās izpētes atbilstība labas klīniskās prakses prasībām" 12. punktā noteikts, ka "klīniskā izpēte ir zinātniski pamatota un visos aspektos balstīta uz ētikas principiem", tomēr autorizāciju sniedzošās ētikas komitejas darbs ir ļoti nepārskatāms (nav zināms personāliju sastāvs, nav skaidrs, kā tiek kontrolēta šo personu neitralitāte un objektivitāte). Ņemot vērā ētikas komitejai uzticētos nozīmīgos pienākumus, piemēram, klīnisko pētījumu veikšanas autorizācijā, ir nepieciešams tās dalībniekiem noteikt valsts amatpersonas statusu un piemērot attiecīgus ierobežojumus un aizliegumus. Nepieciešams nodrošināt ētikas komitejas dalībnieku darbības atklātumu.

Izvērtēt ar blakusdarba veikšanu saistītos iespējamos interešu konflikta vai korupcijas riskus ārstniecības personu pienākumu izpildē, īpaši gadījumos, kad šāds blakusdarbs negatīvi ietekmē vai var ietekmēt darbinieka saistību pienācīgu izpildi, un sniegt priekšlikumus risku novēršanai, lai nodrošinātu, ka ārstniecības personāls pienākumus pilda pacientu, nevis, piemēram, farmācijas industrijas jeb citu finansētāju, interesēs. Noteikt amatu vai blakusdarbu loku (īpaši darbu farmācijas vai medicīnas aprīkojuma ražošanas vai izplatīšanas komercsabiedrībās, arī pamatdarba vietai analogisku pienākumu pildīšanu citās medicīnas iestādēs u. c.), kuru savienošana var radīt šaubas par ārstniecības personas pienācīgu pienākumu izpildi konkrēto amatu savienošanas gadījumā (korupcijas, interešu konflikta risks, dienesta stāvokļa izmantošana savtīgos nolūkos).

Noteikt skaidrus aizliegumus un sankciju piemērošanas mehānismu, sniedzot ārstniecības pakalpojumus, piemēram, aizliegumu slēgt līgumu par zāļu (bezmaksas paraugu) izplatīšanu vai reklāmu, lai ārstniecības personas ar savu profesionālo darbību saistītos lēmumos būtu finansiāli un emocionāli neatkarīgas un patstāvīgas. Būtu izvērtējama nepieciešamība paredzēt, ka ārstniecības personām, kuru darbība vairāk nekā 50% apmērā tiek finansēta no valsts budžeta, ik gadu, piemēram, Veselības ministrijai vai Veselības inspekcijai, ir jāiesniedz finansiālo interešu gada deklarācijas.

Noteikt prasību farmācijas un medicīnas aprīkojuma ražošanas vai izplatīšanas komercsabiedrībām periodiski (reizi gadā vai pusgadā) deklarēt (publicējot arī savā tīmekļa vietnē) Veselības ministrijai vai citai institūcijai savus izdevumus, kas saistīti ar ārstniecības personu sponsorēšanu vai atlīdzību, deklarācijā norādot ārstniecības personas vārdu, uzvārdu, tā darbavietu, ieņemamo amatu, atlīdzības apjomu un maksājuma pamatojumu.

Normatīvā aktā noteikt dāvanu un ziedojumu pieņemšanas ierobežojumus no piegādātājiem, zāļu izplatītājiem un ražotājiem (piemēram, Ārstniecības likumā iekļaujot deleģējumu izstrādāt MK noteikumus saistībā ar medicīnas ētikas jautājumiem), paredzot izņēmumus attiecībā uz ziediem un mazvērtīgiem reprezentācijas priekšmetiem. Nepieciešams arī viesmīlības piedāvājumu (ielūgumu uz konferencēm, prezentācijām u. c.) pieņemšanas regulējums.

Noteikt, kādai ir jābūt ārstniecības personas rīcībai, saņemot mazvērtīgas dāvanas no piegādātājiem, zāļu izplatītājiem un ražotājiem (atteikums vai pieņemšana ar augstākstāvošas amatpersonas atļauju, glabāšanas un izpirkšanas kārtība, iznīcināšana).

Precizēt ziedojumu pieņemšanas noteikumus ārstniecības iestādēm un nozares arodorganizācijām, pielāgojot Latvijas situācijai Eiropas farmaceitisko rūpniecību un asociāciju federācijas Kodeksa “Par parakstāmo medikamentu reklāmu un sadarbību ar veselības aprūpes speciālistiem” 11. punktu.

Nodrošināt ziedojumu pieņemšanas noteikumu ievērošanas uzraudzību ārstniecības iestādēs un arodorganizācijās.

Normatīvā aktā noteikt dāvanu un ziedojumu pieņemšanas ierobežojumus (piemēram, Ārstniecības likumā iekļaujot deleģējumu izstrādāt MK noteikumus saistībā ar medicīnas ētikas jautājumiem), paredzot izņēmumus attiecībā uz ziediem un mazvērtīgiem reprezentācijas priekšmetiem.

Skaidra aizlieguma noteikšana ārstniecības personām nodarboties ar zāļu reklamēšanu un bezmaksas paraugu izplatīšanu, lai novērstu pretrunas Latvijas normatīvajā regulējumā. Grozīt 2011. gada 17. maija MK noteikumu Nr. 378 “Zāļu reklamēšanas kārtība un kārtība, kādā zāļu ražotājs ir tiesīgs nodot ārstiem bezmaksas zāļu paraugus” 23. punktu “Reklāmas devējs un

reklāmas izplatītājs par zāļu izrakstīšanu vai izplatīšanu nedrīkst piegādāt, piedāvāt vai apsolīt nekādu materiālo vai cita veida atlīdzību, izņemot gadījumus, ja tā ir lietojama medicīnas vai farmācijas praksē un tās materiālā vērtība ir nenozīmīga” atbilstoši Krimināllikuma 326.² noteiktajam, nepieļaujot izņēmumus materiālu labumu došanā par pienākumu veikšanu labuma devēja interesēs.

Nepieciešams precizēt ārstniecības personu un farmācijas uzņēmumu pārstāvju attiecības, normatīvajos aktos nosakot sadarbības pieļaujamās robežas (Starptautisko inovatīvo farmaceitisko firmu asociācijas (SIFFA) priekšlikums: Ministru kabineta noteikumos iekļaut normas no SIFFA / Latvijas Patentbrīvo medikamentu asociācijas (LPMA) Ētikas kodeksa).

Novērtēt farmācijas uzņēmumu iespējamās ietekmes sfēras ārstniecības procesā un atbilstoši gūtajiem secinājumiem plānot un veikt pasākumus ārstu profesionālās neatkarības stiprināšanai. Noteikt aizliegumu ietekmēt ārstniecības personu lēmumu par ārstniecības procesā izmantotajiem medikamentiem vai ārstēšanas kursu.

Normatīvā aktā noteikt dāvanu un ziedojumu pieņemšanas ierobežojumu no komersantiem vai to pārstāvjiem (piemēram, Ārstniecības likumā iekļaujot deleģējumu izstrādāt MK noteikumus saistībā ar medicīnas ētikas jautājumiem).

Novērtēt, kurās korupcijas riska jomās nodarbinātajām personām atalgojums ir kritiski zems un nepietiekošs mājsaimniecības pamatvajadzību nodrošināšanā, un sastādīt vidēja termiņa plānu, kā iestāde novērsīs ekonomiskos priekšnoteikumus korupcijas risku mazināšanai.

Pārskatīt noteiktās ārstniecības personu zemākās mēnešalgu likmes un izvērtēt iespējas tās palielināt tādā apmērā, kas celtu gan prestižu darbam veselības nozarē, gan arī piesaistītu un noturētu jaunas ārstniecības personas Latvijas veselības aprūpes sistēmai.

Nodrošināt konkurētspējīgu atalgojumu, lai piesaistītu augsta līmeņa profesionāļus un godprātīgas personas, to iespējami pietuvinot attiecīgās kvalifikācijas profesionāļa atalgojumam privātajā sektorā.

Plānot un nodrošināt ārstniecības personāla kvalifikācijas celšanai nepieciešamos pasākumus, lai mazinātu farmācijas uzņēmumu dominējošo lomu ārstu izglītošanā.

Izvērtēt ar amatu savienošanu saistītos riskus ārstniecības personāla darbā un sniegt priekšlikumus noteiktu amatu savienošanas ierobežošanai, lai maksimāli ierobežotu iespējamus interešu konfliktus ārstniecības personāla darbā.

Plānot un realizēt informatīvus pasākumus, lai izglītotu sabiedrību par Veselības ministrijas un tās padotības iestāžu rīcībā esošajiem publiskajiem informācijas resursiem (tostarp sabiedrībā popularizēt NVD izveidoto interneta vietni *rindapiearsta.lv*), lai panāktu maksimālu sabiedrības informētību par ārstniecības un citu pakalpojumu pieejamību.

Pacientiem padarīt maksimāli pieejamu un saprotamu ziņošanas mehānismu (primāri ārstniecības iestādes vadītājam) par ārstniecības personāla negodprātīgu, neētisku rīcību.

Pilnveidot normatīvo aktu sistēmu, lai noteiktu maksimālo laika periodu, kādā pacientam ambulatorajā un stacionārajā veselības aprūpes līmenī jānodrošina veselības aprūpes pakalpojumi, kā arī veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju pienākumu informēt pacientus par veselības aprūpes pakalpojuma saņemšanas un apmaksas kārtību.

Ārstniecības iestāžu ikdienas darbībā nepārprotami nodalīt valsts apmaksātos medicīnas pakalpojumus un maksas pakalpojumus, sniedzot iedzīvotājiem skaidru un nepārprotamu informāciju par pakalpojumu saņemšanas kārtību un apmaksu. Lai arī Pacientu tiesību likumā, MK 2009. gada 20. janvāra noteikumos Nr. 60 “Noteikumi par obligātajām prasībām ārstniecības iestādēm un to struktūrvienībām”, kā arī noslēgtajā līgumā starp NVD un ārstniecības iestādi ir noteiktas prasības, kas paredz ārstniecības iestādes pienākumu iestādes telpās publiski pieejamā vietā izvietot skaidri salasāmu, korektu (aktuālu) un pilnīgu informāciju, t. sk. pakalpojumu sarakstu, kurus ārstniecības iestāde sniedz par maksu, šo pakalpojumu precīzu cenrādi, informāciju par laiku un telpu, kur tiek sniegti attiecīgi NVD apmaksātie un maksas pakalpojumi, ir nepieciešama šo nosacījumu izpildes stingrāka uzraudzība.

4. Pārkāpumu noteikšanas sistēmas izveide un praktiska izmantošana

Noteikt obligātu pienākumu ārstniecības iestādes vadītājam kontrolēt dāvanu pieņemšanas ierobežojumu ievērošanu un rīcību ar pieņemtajām dāvanām. Paredzēt konkrētus pasākumus. Nodrošināt pacientus ārstniecības iestādēs ar informāciju par ziņošanas iespējām gadījumos, kad tiem ir kļuvuši zināmi gadījumi par citu pacientu dāvanu un pateicību došanu ārstniecības personālam.

5. Kvalitatīva pārbaužu veikšana par atklātajiem un šķietamajiem krāpšanas vai korupcijas gadījumiem veselības aprūpē

Regulāri kontrolēt farmaceitiskās darbības uzņēmumu rīkotos seminārus, veicot periodisku kontroles rezultātu izvērtējumu un attīstot darba produktivitāti.

Stiprināt kontroli pār valsts sniegtajiem veselības aprūpes pakalpojumiem un to kvalitāti, primāri iesaistot ārstniecības iestāžu vadību.

6. Atbilstošu sankciju (administratīvo, kriminālo un/vai disciplināro) piemērošana

Normatīvā aktā noteikt dāvanu un ziedojumu pieņemšanas ierobežojumus no piegādātājiem, zāļu izplatītājiem un ražotājiem. Paredzēt administratīvo atbildību ārstniecības personām par dāvanu pieņemšanas ierobežojumu pārkāpumu (VM priekšlikums: uz ārstniecības personām attiecināmi tie paši ierobežojumi dāvanu pieņemšanā, kas noteikti valsts amatpersonām likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”).

Noteikt kriminālatbildību par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu nodošanu vai piedāvāšanu, ja piedāvājums pieņemts personiski vai ar starpnieku valsts vai pašvaldības iestādes darbiniekam, kurš nav valsts amatpersona, vai valsts institūcijas pilnvarotai tādai pašai personai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs, neatkarīgi no tā, vai nodotais vai piedāvātais kukulis domāts šai vai jebkurai citai personai un neatkarīgi no tā, vai darbība ir bijusi likumīga vai nelikumīga.

3. RĪCĪBA NOZIEDZĪGĀ NODARĪJUMA GADĪJUMĀ: ZIŅOŠANA, KRIMINĀLPROCESA PRAKTISKĀ NORISE, VEICAMĀS PROCESUĀLĀS DARBĪBAS

3.1. Kriminālprocesa vispārīgs raksturojums

Kriminālprocesa likuma mērķis ir noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.

Kriminālprocesa tiesības pieder pie publisko tiesību nozares, kad krimināltiesisko konfliktu risina valsts un iespējamais noziedzīgā nodarījuma izdarītājs.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 2. pantam⁶⁹ par kriminālprocesa tiesību avotiem ir uzskatāmi jeb kriminālprocesu nosaka Latvijas Republikas Satversme, starptautiskās tiesību normas un Kriminālprocesa likums. Piemērojot Eiropas Savienības tiesību normu, ņem vērā Eiropas Savienības Tiesas judikatūru, bet Latvijas Republikas tiesību normas piemērošanā ievēro Satversmes tiesas spriedumā sniegto attiecīgās normas interpretāciju.

Citas valsts kriminālprocesa normas var piemērot tikai starptautiskajā sadarbībā uz ārvalsts motivēta lūguma pamata, ja tas nav pretrunā ar Latvijas kriminālprocesa pamatprincipiem.

Kriminālprocesa likums nosaka vienotu procesuālo kārtību visos kriminālprocesos, kurus par Latvijas jurisdikcijā esošiem noziedzīgiem nodarījumiem veic tam pilnvarotas personas. Kriminālprocesa kārtību nosaka tā kriminālprocesa tiesību norma, kura ir spēkā procesuālās darbības izdarīšanas brīdī.

Veicot kriminālprocesu, jāievēro tā pamatprincipi kā vadošās normas, kuru piemērošana īstenojama visa kriminālprocesa gaitā un kuras nosaka procesuālās kārtības raksturu un struktūru. Kriminālprocesa pamatprincipi veido kopēju sistēmu. Tajā ietilpst tādi kriminālprocesa principi kā kriminālprocesa obligātums; apsūdzība kriminālprocesā; vienlīdzības princips; kriminālprocesuālais pienākums; kriminālprocesuālā imunitāte; kriminālprocesā lietojamā valoda; cilvēktiesību garantēšana; spīdzināšanas un pazemošanas aizliegums; tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā; tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā; tiesības uz objektīvu kriminālprocesa norisi; procesuālo funkciju nodalīšana; procesuālo pilnvaru līdzvērtība; tiesības uz sadarbību; tiesības uz kompensāciju par radīto

---

⁶⁹ *Kriminālprocesa likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 11.05.2005., 2. pants.

kaitējumu; tiesas spriešana; personas un mantas aizsardzība apdraudējuma gadījumā; dubultās sodīšanas nepieļaujamība (*ne bis in idem*); nevainīguma prezumpcija un aizstāvības princips, piemēram, atbilstoši nevainīguma prezumpcijas pamatprincipam neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Turklāt jāatceras, ka personas vainu var konstatēt jebkurš procesa virzītājs atbilstoši savai kompetencei. Tas nozīmē, ka vainu var konstatēt ne tikai tiesa (kā nereti maldīgi tiek uzskatīts), bet arī prokurors un izmeklētājs.

Savukārt aizstāvības pamatprincips nosaka, ka katrai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir tiesības uz aizstāvību, t.i., tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz, un izvēlēties savu aizstāvības pozīciju.

Tiesības uz aizstāvību persona var īstenot pati vai uzaicinot aizstāvi. Aizstāvis ir Latvijā praktizējošs advokāts, kas kriminālprocesā noteiktā tā stadijā vai atsevišķā procesuālā darbībā īsteno tādas personas aizstāvēšanu, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Par aizstāvi kriminālprocesā var būt: 1) zvērināts advokāts; 2) zvērināta advokāta palīgs; 3) Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis, kurš ieguvis advokāta kvalifikāciju kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm; 4) ārvalsts advokāts (izņemot 3. punktā minēto) saskaņā ar Latvijas Republikai saistošu starptautisko līgumu par juridisko palīdzību.

Ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav noslēgusi vienošanos par aizstāvību, bet vēlas aizstāvja piedalīšanos, valsts nodrošina tai aizstāvību un lemj par aizstāvja darba samaksu no valsts līdzekļiem, pilnīgi vai daļēji atbrīvojot personu no tās.⁷⁰

Kriminālprocess notiek valsts valodā. Bet kriminālprocesā iesaistītajai personai, ja tā neprot valsts valodu, tiek nodrošinātas tiesības lietot valodu, kuru šī persona prot, kā arī bez atlīdzības izmantot tulka palīdzību.

3.2. Kriminālprocesa uzsākšanas procesuālā kārtība

Kriminālprocesa uzsākšana, piemēram, par kukuļņemšanu vai prettiesiska labuma pieprasīšanu un pieņemšanu, notiek tad, kad izmeklēšanas iestāde vai prokuratūra 1) saņem ziņas, ka noticis noziedzīgs nodarījums, vai 2) informāciju par iespējami notikušu noziedzīgu nodarījumu. Uz iegūtās informācijas pamata izmeklēšanas iestādes pilnvarota amatpersona, konstatējot Kriminālprocesa likuma noteikto iemeslu un pamatu, lemj jautājumu par kriminālprocesa uzsākšanu, ievērojot Kriminālprocesa likuma normas.

---

⁷⁰ *Kriminālprocesa likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 11.05.2005., 20. pants.

Konstatējot kriminālprocesa uzsākšanas pamatu, uzreiz var uzsākt kriminālprocesu, atļaujot konkrētā, iespējams, noziedzīgā, nodarījuma izmeklēšanā izmantot visus kriminālprocesuālos līdzekļus.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 369. pantam⁷¹ kriminālprocesa uzsākšanas iemeslus var iedalīt divās grupās, t.i., kriminālprocesa uzsākšanas iemesls ir:

- 1) tādu **ziņu iesniegšana jeb ziņošana** izmeklēšanas iestādei vai prokuratūrai, kuras norāda uz, iespējams, noziedzīga nodarījuma izdarīšanu;
- 2) šādu **ziņu iegūšana** par kriminālprocesa norisi atbildīgā iestādē.

Ziņot jeb norādītās ziņas var iesniegt:

- 1) noziedzīga nodarījuma rezultātā cietusī persona – kā iesniegumu;
- 2) kontrolējošās un uzraugošās iestādes – to darbību regulējošos normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā;
- 3) ārstniecības personas vai iestādes – kā ziņojumu par traumām, slimībām vai nāves gadījumiem, kuru cēlonis varētu būt noziedzīgs nodarījums;
- 4) bērnu tiesību aizsardzības institūcijas un nevalstiskās organizācijas – kā iesniegumu par nepilngadīgo tiesību aizskārumiem, kuru cēlonis varētu būt noziedzīgs nodarījums;
- 5) jebkura fiziskā vai juridiskā persona – kā informāciju par iespējamiem noziedzīgiem nodarījumiem, no kuriem pati tieši nav cietusi;
- 6) jebkura persona par pašas izdarītu noziedzīgu nodarījumu – kā iesniegumu.

Iesniegumu iespējams uzrakstīt tuvākajā izmeklēšanas iestādē, kā arī elektroniski, izmantojot elektronisko parakstu (paraugam skat. KNAB iesnieguma veidlapu ziņošanai par koruptīvu pārkāpumu, *skat. 3. pielikumu*).

Savukārt, izmantojot portālu “Latvija.lv”, iesniegumu iespējams nosūtīt arī tiem lietotājiem, kuriem nav elektroniskā paraksta. Šis portāls atbalsta arī reģistrēšanos caur internetbanku.⁷²

Kriminālprocesa uzsākšanas iemesls nevar būt anonīma informācija vai informācija, kuras iesniedzējs atsakās atklāt informācijas avotu, “[...] taču šī informācija ir jāpārbauda un informācijas apstiprināšanās gadījumā kriminālprocesa uzsākšanas iemesls būtu attiecīgi Kriminālprocesa likumā reglamentētais.”⁷³

---

⁷¹ *Kriminālprocesa likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 11.05.2005., 369. pants.

⁷² *Kādos gadījumos un kā ziņot Valsts policijai*. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/301511-kados-gadījumos-un-ka-zinot-valsts-policijai-2019>.

⁷³ Meikališa, Ā. (2007). Kriminālprocesa uzsākšanas institūta attīstība un problēmas Latvijā. *Administratīvā un Kriminālā justīcija*, Nr. 4., 145.–160. lpp.

Savukārt ziņas var iegūt izmeklēšanas iestāde, prokuratūra vai tiesa resoriskās vai kriminālprocesuālās darbības rezultātā šādos gadījumos:

- 1) tieši konstatējot noziedzīgu nodarījumu tā izdarīšanas laikā un to pārtraucot;
- 2) tieši konstatējot noziedzīga nodarījuma acīmredzamas sekas;
- 3) veicot kriminālprocesu par citu noziedzīgu nodarījumu;
- 4) veicot citas likumos noteiktās funkcijas – pārbaudes, operatīvo darbību utt.

Saņemot vai iegūstot norādītās ziņas, jālemj par nepieciešamību uzsākt kriminālprocesu. Likums nenosaka, cik ilgā laikā kriminālprocess ir jāuzsāk, taču tīša novilcināšana nav pieļaujama.⁷⁴

Pēc ziņu saņemšanas vai iegūšanas var rasties dažādas situācijas:

- 1) ja pastāv reāla iespēja, ka noticis noziedzīgs nodarījums vai arī ziņas var pārbaudīt tikai ar kriminālprocesa līdzekļiem un metodēm (KPL 370. pants), ir jāpieņem lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu;
- 2) ja ziņas satur informāciju par likuma pārkāpumu, kura atklāšanai nav nepieciešams pielietot kriminālprocesa līdzekļus un metodes (KPL 373. panta trešā daļa), tās nosūta pārbaudes veikšanai kompetentai iestādei;
- 3) ja procesuāli pilnvarota amatpersona konstatē, ka nav pamata kriminālprocesa uzsākšanai (KPL 373. panta pirmā daļa), tā pieņem lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu, ko var pieņemt arī rezolūcijas veidā, un par to paziņo personai, kura iesniegusi ziņas par iespējamu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, izņemot ārstniecības personas vai iestādes.

Saņemot vai iegūstot ziņas, kuras norāda uz iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, jālemj:

- 1) vai šīs ziņas ir likumīgs iemesls kriminālprocesa uzsākšanai;
- 2) vai no šīm ziņām var secināt, ka pastāv reāla iespēja, ka noticis noziedzīgs nodarījums, vai arī ziņas satur informāciju tikai par iespējamu notikušu noziedzīgu nodarījumu un tās ir iespējams pārbaudīt tikai ar kriminālprocesa līdzekļiem un metodēm;
- 3) vai ziņas satur pietiekamu informāciju nodarījuma sākotnējai kvalifikācijai; kriminālprocesu uzsākot, izmeklējamo rīcību var kvalificēt tikai pēc piederības pie noziedzīgu nodarījumu grupas objekta, un tikai pēc tam, kad ir iegūti pietiekami pierādījumi, nodarījumu, par kuru uzsākta izmeklēšana, kvalificē pēc konkrēta Krimināllikuma panta un par to kriminālprocesa reģistrā izdara atzīmi. Likums

---

⁷⁴ Meikališa, Ā., Kazaka, S., Lodīte I., Petrova, S. (2006) *Kriminālprocesuālie termiņi pirmstiesas izmeklēšanā*. Rīga, Petrovskis un Ko, 34.lpp

nenosaka konkrētu termiņu noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijai, taču personu var atzīt par aizdomās turēto un tai var piemērot drošības līdzekli tikai no brīža, kad izmeklējamu nodarījumu var kvalificēt pēc konkrēta Krimināllikuma panta;

- 4) vai iestāde / amatpersona, kas saņēmusi šīs ziņas, ir tiesīga uzsākt kriminālprocesu, vai arī materiāli nododami pēc piekritības (piem., Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja pilnvarotas amatpersonas izmeklē noziedzīgus nodarījumus valsts institūciju dienestā, ja tie ir saistīti ar korupciju);
- 5) vai nepastāv kriminālprocesu nepieļaujošie apstākļi (piem., konstatēti Krimināllikumā minētie apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Viens no šādiem apstākļiem ir paredzēts Krimināllikuma 324. panta pirmajā daļā, kurā noteikts, ka personu, kura devusi kukuli, var atbrīvot no kriminālatbildības, ja kukulis šai personai izspiests vai ja tā pēc kukuļa došanas labprātīgi paziņo par notikušo un aktīvi veicina noziedzīgā nodarījuma atklāšanu un izmeklēšanu. No kriminālatbildības var atbrīvot personu, kura kukuli apsolījusi vai piedāvājusi, ja tā labprātīgi paziņo par notikušo un aktīvi veicina noziedzīgā nodarījuma atklāšanu un izmeklēšanu). Norādīto apstākļu konstatēšana nedod izvēles iespējas, bet gan uzliek procesuāli pilnvarotai amatpersonai pienākumu nekavējoties atteikties uzsākt kriminālprocesu vai arī, ja kriminālprocess bijis uzsākts, pēc šo apstākļu konstatēšanas uzsāktu procesu izbeigt;
- 6) vai kriminālprocess uzsākams par notikušo faktu vai pret konkrētu personu. Ja kriminālprocesa uzsākšanas brīdī pastāv reāla iespēja, ka konkrēta persona izdarījusi izmeklējamu noziedzīgu nodarījumu, kriminālprocesu uzsāk pret šo personu. Tad personai, pret kuru uzsākts kriminālprocess, no brīža, kad tā iesaistīta pirmajā procesuālajā darbībā, rodas tiesības uz aizstāvību.

Konstatējot, ka kriminālprocess būtu uzsākams, nekavējoties par kriminālprocesa norisi atbildīgajā iestādē jālemj arī jautājums par kompetenci kriminālprocesa uzsākšanā.

Izmeklētāja tiešajam priekšniekam vai izmeklētājam ir pienākums uzsākt kriminālprocesu savas kompetences ietvaros sakarā ar jebkuru kriminālprocesa uzsākšanas iemeslu publiskās apsūdzības lietā (piemēram, Krimināllikuma 320. pants “Kukuļņemšana”, Krimināllikuma 198. pants “Neatļauta labumu pieņemšana”). Šādās lietās kriminālprocesu veic sabiedrības interesēs neatkarīgi no tās personas gribas, kurai nodarīts kaitējums.

KPL 7. pants nosaka izņēmuma gadījumus, kad publiskās apsūdzības kriminālprocesu var uzsākt tikai tad, ja saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums (šīs lietas tiek dēvētas arī par privāti publiskās apsūdzības lietām). Šāda kārtība ievērojama, piemēram, par Krimināllikuma 180. pantā “Zādzība, krāpšana un piesavināšanās nelielā apmērā” (šobrīd tas ir

līdz 430 eiro) paredzēto nodarījumu. Bet šāda kārtība nav attiecināma, piem., uz kukuļņemšanu; šādos gadījumos kā kriminālprocesa uzsākšanas iemesls kalpo jebkurš no iemesliem.

Prokurors savas kompetences ietvaros uzsāk kriminālprocesi sakarā ar jebkuru kriminālprocesa uzsākšanas iemeslu publiskās apsūdzības lietā. Prokurors lēmumu par kriminālprocesa uzsākšanu publiskās apsūdzības lietā un ar to saistītos materiālus nekavējoties nosūta izmeklēšanas iestādei, lai tā veiktu pirmstiesas izmeklēšanu.

Tikai izņēmuma gadījumā ģenerālprokurors, Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta vai tiesas apgabala virsprokurors var noteikt prokuroru par procesa virzītāju izmeklēšanas stadijā (KPL 38. panta trešā daļa.).

Tiesnesis vai tiesa nevar uzsākt kriminālprocesi.

Kriminālprocesi var uzsākt procesuāli pilnvarota amatpersona trijos veidos:

- 1) pieņemot lēmumu, kurā norāda: tā uzsākšanas iemeslu un pamatu; īsu nodarījuma aprakstu, ciktāl tas uzsākšanas brīdī zināms; personu, pret kuru uzsākts process, ja tāda ir zināma; iestādi vai konkrētu personu, kurai uzdots procesu virzīt;
- 2) lēmumu var rakstīt arī rezolūcijas veidā, un šādos gadījumos norāda: pieņemto nolēmumu; likuma pantu, saskaņā ar kuru tas pieņemts; amatpersonu, kas pieņēma lēmumu; un lēmuma pieņemšanas datumu. Šādā lēmumā var norādīt arī iestādi vai personu, kurai uzdots procesu vadīt;
- 3) neatliekamā gadījumā lēmumu rezolūcijas veidā var fiksēt pirmās neatliekamās izmeklēšanas darbības protokolā.

Lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu nav pārsūdzams.

No kriminālprocesa uzsākšanas brīža visus ar šo procesu saistītos dokumentus glabā vienkopus krimināllietā. Minētos dokumentus no tās drīkst izņemt tikai uz lēmuma pamata un saskaņā ar Kriminālprocesa likuma normām.

Visa kriminālprocesa laikā krimināllietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums un ar tiem drīkst iepazīties amatpersonas, kuras veic kriminālprocesi, kā arī personas, kurām minētās amatpersonas attiecīgos materiālus uzrāda likumā paredzētajā kārtībā.

Informācija par kriminālprocesa uzsākšanu 24 stundu laikā tiek nosūtīta tai prokuratūras iestādei, kura ir atbildīga par izmeklēšanas uzraudzību. Personai, kas iesniegusi ziņas par noziedzīgo nodarījumu, izņemot ārstniecības personas, iestādi vai personu, kura par kriminālprocesa uzsākšanu ir informēta izmeklēšanas darbību rezultātā, informāciju par kriminālprocesa uzsākšanu nosūta triju darba dienu laikā.

Savukārt, ja procesuāli pilnvarota amatpersona konstatē, ka nav pamata kriminālprocesa uzsākšanai, tā pieņem lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesi (to var pieņemt arī rezolūcijas veidā) un par to paziņo personai, kura iesniegusi ziņas par iespējamu noziedzīgu

nodarījuma izdarīšanu (taču nav jāpaziņo ārstniecības personai vai iestādei, ja tā bija iesniegusi šādas ziņas).

Tiesības pārsūdzēt lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu tiek piešķirtas ierobežotam personu, kuras var iesniegt ziņas par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, lokam, t. i., noziedzīga nodarījuma rezultātā cietušajai personai, kontrolējošai un uzraugošai iestādei, bērnu tiesību aizsardzības institūcijai un nevalstiskai organizācijai. Pārējām personām, kuras var iesniegt ziņas par iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, šādas tiesības nav paredzētas.

Lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu ir pārsūdzams 10 dienu laikā pēc paziņojuma saņemšanas. Pārsūdzības termiņš nav saistāms ar lēmuma pieņemšanas dienu, bet gan ar dienu, kad persona ir saņēmusi attiecīgu paziņojumu. Turklāt atbilstoši kriminālprocesuālo termiņu aprēķināšanas kārtībai paziņojuma saņemšanas diena ir uzskatāma par procesuālā termiņa tecējuma sākumu, bet par termiņa aprēķināšanas sākumu ir uzskatāma nākamā diena. Lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu, kuru ir pieņēmis izmeklētājs, ir pārsūdzams prokuroram, bet, ja lēmumu ir pieņēmis prokurors, tad – amatā augstākam prokuroram.

3.3. Izmeklēšanas darbības kriminālprocesā

Lai iegūtu ziņas par faktiem, ko var izmantot kā pierādījumus, lai pierādītu, ka attiecīgā persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, piemēram, kukuļņemšanu vai prettiesiska labuma pieprasīšanu un pieņemšanu, ir nepieciešams veikt izmeklēšanas darbības.

Kriminālprocess sastāv no dažādām darbībām, ko veic procesa virzītājs un citas Kriminālprocesa likumā minētās amatpersonas, kurām ir pilnvaras veikt kriminālprocesu, ar mērķi noskaidrot noziedzīgā nodarījuma sastāva esamību vai neesamību, kā arī citus apstākļus, kam ir nozīme konkrēto krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā.

Viens no procesuālo darbību veidiem ir izmeklēšanas darbības, kas ir vērstas uz ziņu iegūšanu vai jau iegūtu ziņu pārbaudi konkrētajā kriminālprocesā (KPL 138. p.).

Izmeklēšanas darbības gaitā iegūtās ziņas par faktiem ir uzskatāmas par nozīmīgu pierādījumu, ja tās ir attiecināmas uz konkrēto kriminālprocesu, ir ticamas, kā arī iegūtas un nostiprinātas, ievērojot Kriminālprocesa likumā noteiktās prasības.

Kriminālprocesa likumā visas izmeklēšanas darbības tiek iedalītas divās lielās grupās:

- 1) vispārīgā veidā veicamās izmeklēšanas darbības;
- 2) speciālās izmeklēšanas darbības.

Šīs darbības likumā ir nodalītas atsevišķi, jo starp tām ir vērojamas būtiskas atšķirības, proti, ir atšķirīgs to veikšanas tiesiskais pamats, procesuālā kārtība, iesaistītās personas, termiņi, kā arī procesuālais nostiprinājums.

Izmeklēšanas darbību sistēmā ietilpināmas šādas **vispārīgā veidā veicamās izmeklēšanas darbības** (KPL 10. nodaļa.):

- 1) pratināšana;
- 2) aptauja;
- 3) konfrontēšana;
- 4) informācijas avota norādīšanas pienākums;
- 5) apskate;
- 6) aplūkošana;
- 7) izmeklēšanas eksperiments;
- 8) liecību pārbaude uz vietas;
- 9) uzrādīšana atpazīšanai;
- 10) kratīšana;
- 11) izņemšana;
- 12) priekšmetu un dokumentu iesniegšana pēc personu iniciatīvas;
- 13) procesa virzītāja pieprasīto priekšmetu un dokumentu iesniegšana;
- 14) elektroniskās informācijas sistēmā esošo datu saglabāšana un to atklāšana;
- 15) ekspertīze;
- 16) salīdzinošai izpētei nepieciešamo paraugu ņemšana.

Savukārt KPL 11. nodaļa reglamentē **speciālās izmeklēšanas darbības**. Šīs darbības veikšanai Kriminālprocesa likums ir paredzējis veselu virkni noteikumu, proti, tās veic:

- 1) ja kriminālprocesā pierādāmo apstākļu noskaidrošanai ziņas par faktiem nepieciešams iegūt, neinformējot kriminālprocesā iesaistītās personas;
- 2) pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu;
- 3) procesa virzītājs vai iestādes un personas viņa uzdevumā;
- 4) vienīgi izmeklējot mazāk smagus, smagus vai sevišķi smagus noziegumus.

Tātad speciālās izmeklēšanas darbības ir Kriminālprocesa likumā paredzētie pasākumi, kurus procesos par mazāk smagiem, smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, veic tādējādi, ka tās objekts (persona ar vai pret kuru to dara) to nezina, un to mērķis ir noskaidrot konkrētajā kriminālprocesā pierādāmos apstākļus

gadījumos, kad to nevar izdarīt ar citu izmeklēšanas darbību palīdzību vai tas ir būtiski apgrūtināti.⁷⁵

Kriminālprocesa likumā ir paredzētas šādas speciālās izmeklēšanas darbības:

- 1) legālās korespondences kontrole;
- 2) sakaru līdzekļu kontrole;
- 3) automatizētās datu apstrādes sistēmā esošo datu kontrole;
- 4) pārraidīto datu satura kontrole;
- 5) vietas vai personas audiokontrole;
- 6) vietas videokontrole;
- 7) personas novērošana un izsekošana;
- 8) objekta novērošana;
- 9) speciālais izmeklēšanas eksperiments;
- 10) salīdzinošajai izpētei nepieciešamo paraugu iegūšana speciālā veidā;
- 11) noziedzīgās darbības kontrole.

Tāpat kā parastās (tradicionālās) izmeklēšanas darbības, arī speciālās veic pēc tam, kad ir uzsākts kriminālprocess.

Speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas noteikumos jau tika minēts, ka tās veic uz izmeklēšanas tiesneša lēmuma pamata. Taču atsevišķos gadījumos to veikšanai lēmums vispār nav nepieciešams, piemēram, ja speciālās izmeklēšanas darbības veikšanai piekriņt visas publiski nepieejamā vietā (publiski nepieejama vieta – vieta, kurā nevar ieiet vai uzturēties bez īpašnieka, valdītāja vai lietotāja piekrišanas) šīs darbības veikšanas laikā strādājošās vai dzīvojošās personas. Arī neatliekamajos gadījumos likums pieļauj procesa virzītājam uzsākt speciālās izmeklēšanas darbības bez izmeklēšanas tiesneša lēmuma, taču ar prokurora piekrišanu, taču ne vēlāk kā nākamajā darba dienā ir jāsaņem izmeklēšanas tiesneša lēmums.

Savukārt speciālās izmeklēšanas darbību – personas audiokontroli – veic ar šīs personas rakstveida piekrišanu, pamatojoties uz procesa virzītāja lēmumu, bet telefona un citu sakaru līdzekļu kontroli ar sarunas dalībnieka, informācijas nosūtītāja vai saņēmēja rakstveida piekrišanu veic, ja ir pamats uzskatīt, ka pret šo personu vai tās tuviniekiem var tikt vērsts noziedzīgs nodarījums vai arī šī persona ir vai var tikt iesaistīta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Kriminālprocesa likumā ir noteikts speciālo izmeklēšanas darbību veikšanas atļautais ilgums, kas jānorāda izmeklēšanas tiesnesim, pieņemot lēmumu. Publiski nepieejamā vietā

---

⁷⁵ Kavalieris A. (2003). *Speciālās izmeklēšanas darbības*. Rīga: RaKa, 19. lpp.

speciālās izmeklēšanas darbības ilgums nedrīkst pārsniegt noteiktu termiņperiodu – 30 dienas. Taču, ja ir pamats, šo termiņu izmeklēšanas tiesnesis var pagarināt uz likumā nenoteiktu, bet neapšaubāmi nepieciešamu un saprātīgu termiņperiodu.

Speciālās izmeklēšanas darbības veic procesa virzītājs vai iestādes un personas viņa uzdevumā. Ja kādas speciālās izmeklēšanas darbības realizācijai nepieciešams izmantot operatīvās darbības līdzekļus un metodes, to uzdod veikt tikai ar likumu īpaši pilnvarotām valsts iestādēm (specializētām valsts iestādēm).

Speciālās izmeklēšanas darbības tiek fiksētas protokolā, pārskatā un ar tehniskajiem līdzekļiem.

Kukuļņemšanu vai prettiesiska labuma pieprasīšanas un pieņemšanas gadījumos nereti var būt nepieciešamība veikt tieši speciālās izmeklēšanas darbības, īpaši izmeklēšanas sākotnējā stadijā. Visbiežāk šādās lietās tiek veikta sakaru līdzekļu kontrole (piem., noklausoties iesaistīto personu telefonsarunas) un speciālais izmeklēšanas eksperiments.

Speciālo izmeklēšanas eksperimentu veic, pamatojoties uz izmeklēšanas tiesneša lēmumu, ja ir pamats uzskatīt, ka:

- 1) persona agrāk ir izdarījusi noziedzīgas darbības un gatavojas izdarīt vai ir uzsākusi tādas pašas noziedzīgas darbības;
- 2) konkrēto noziedzīgo nodarījumu var pārtraukt uzsāktā kriminālprocesa ietvaros;
- 3) eksperimenta rezultātā var iegūt ziņas par pierādāmajos apstākļos ietilpstošajiem faktiem un ja bez šīs darbības nepieciešamo ziņu iegūšana ir neiespējama vai apgrūtināta.⁷⁶

Speciālajā izmeklēšanas eksperimentā rada personas ikdienas darbībai raksturīgu situāciju vai apstākļus, kas veicina noziedzīga nodoma atklāšanos, un fiksē personas rīcību šajos apstākļos. Personas rīcību aizliegts provocēt, kā arī ietekmēt ar vardarbību, draudiem, šantāžu vai izmantot tās bezpalīdzības stāvokli.

Speciālo izmeklēšanas darbību var veikt tikai pret konkrētu personu vai personām; nedrīkst veikt, piemēram, eksperimentu, dodot kukuli jebkurai personai, paļaujoties uz iespējamību, ka kāda persona kukuli paņems. Šādas ziņas par faktiem, kas iegūtas, pārkāpjot likumā paredzētos nosacījumus, nevar tikt atzītas par pierādījumiem kriminālprocesā.

---

⁷⁶ *Kriminālprocesa likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 11.05.2005. 225. pants.

3.4. Kriminālprocesa praktiskā norise

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma nostādnēm par pirmo kriminālprocesa stadiju ir uzskatāma **pirmstiesas procesa stadija**, kas sastāv no diviem patstāvīgiem etapiem: pirmstiesas izmeklēšanas un kriminālvajāšanas. Pirmstiesas izmeklēšana sākas pēc tam, kad pieņemts lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu; procesa virzītājs veic KPL paredzētās procesuālās darbības līdz brīdim, kad tiek noskaidrota persona, kura saucama pie kriminālatbildības, un savākti pietiekami pierādījumi kriminālprocesa nodošanai prokuroram kriminālvajāšanas uzsākšanai. Savukārt, ja persona, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, netiek noskaidrota, izmeklēšanu veic līdz brīdim, kad iestājas kriminālatbildības noilgums vai tiek noskaidroti citi apstākļi, kas nepieļauj kriminālprocesu.

Pilnvarotai amatpersonai, pieņemot lēmumu par kriminālprocesa uzsākšanu, ir jālemj, kāds kriminālprocesa veids ir vispiemērotākais. KPL 385. pantā ir norādīti pirmstiesas kriminālprocesa veidi.

Stājoties spēkā KPL grozījumiem, no 2018. gada 1. septembra vienkāršotā procesa uzsākšanas forma ir viena – paātrinātās kārtības process.

Priekšnoteikumi, lai uzsāktu kriminālprocesu paātrinātā kārtībā, ir:

- 1) jau procesa uzsākšanas brīdī ir noskaidrota persona, kura, iespējams, ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu;
- 2) izdarītais nodarījums ir kriminālpārkāpums, mazāk smags noziegums vai smags noziegums (tātad paātrināto procesu nav iespējams veikt par sevišķi smagiem noziegumiem);
- 3) izmeklēšanu iespējams pabeigt 10 vai, ja nepieciešama ekspertīze, 30 dienu laikā.⁷⁷

Tā laikā procesa virzītājs: noskaidro izdarītā noziedzīgā nodarījuma apstākļus, noziedzīgā nodarījumā cietušo personu, ar noziedzīgu nodarījumu radītā kaitējuma raksturu un apmēru; atzīst personu par aizdomās turētu; iegūst liecības; ja nepieciešams, veic citas procesuālās darbības. Ja attiecīgajā laika posmā nav iespējams nodot procesu prokuroram, tas tiek turpināts vispārējā kārtībā.

Ja kriminālprocess ir uzsākts par prettiesiska labuma pieprasīšanu un pieņemšanu (KL 326.² pants), tad iespēja piemērot paātrināto kārtību pastāv; attiecībā uz kukuļņemšanu – tikai KL 320. panta pirmās un otrās daļas gadījumā, bet KL 320. panta trešās un ceturtās daļas gadījumā, piemēram, ja to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās vai organizēta grupa, paātrinātais process nav iespējams.

---

⁷⁷ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. (14.08.2018). Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās – 2018. gada 20. jūnija grozījumi Kriminālprocesa likumā. *Jurista Vārds*.

Ja nepastāv iespēja piemērot paātrināto procesu, izmeklētājs veic izmeklēšanu vispārējā kārtībā. Pārējo pirmstiesas procesa veidu izvēle atstājama prokurora ziņā.

Prokuroram kriminālprocesa gaitā ir iespēja izvēlēties vienu no šādiem procesa veidiem:

- 1) virzīt kriminālprocesu, lai to izbeigtu, personu atbrīvojot no kriminālatbildības (lēmumu pieņem izmeklētājs ar prokurora piekrišanu);
- 2) virzīt kriminālprocesu, lai to izbeigtu, personu nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības (lēmumu pieņem prokurors ar amatā augstākstāvoša prokurora piekrišanu);
- 3) virzīt kriminālprocesu, lai piemērotu prokurora priekšrakstu par sodu (prokurors);
- 4) virzīt kriminālprocesu vienošanās procesa piemērošanai (prokurors);
- 5) kriminālprocesa izbeigšanu pret personu, kura būtiski palīdzējusi atklāt smagu vai sevišķi smagu noziegumu (ģenerālprokurors).

Ja nav iespējams pabeigt kriminālprocesu pirmstiesas procesa laikā (piem., apsūdzētais nepiekrīt), tad krimināllieta jānodod tiesai pēc piekritības.

Kad krimināllieta tiek saņemta tiesā, jāveic tās sagatavošana iztiesāšanai. Krimināllietas sagatavošana iztiesāšanai ir kriminālprocesuālās darbības daļa, kuras laikā tiesnesis atbilstoši savai kompetencei lemj par procesuālo (faktisko un juridisko) pamatu esamību krimināllietas iztiesāšanai pirmās instances tiesā.

Iztiesāšana pirmās instances tiesā ir kriminālprocesa stadija, kas ietver sarežģītu un daudzveidīgu tiesas darbību kopumu. Krimināllietās tiesu spriež tiesa, tiesas sēdēs izskatot un lemjot pret personu celto apsūdzību pamatotību, attaisnojot nevainīgas personas vai arī atzīstot personas par vainīgām noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un nosakot valsts institūcijām un personām obligāti izpildāmu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, kas, ja nepieciešams, realizējams piespiedu kārtā.

Iztiesāšanas rezultāts ir nolēmuma, t. sk. sprieduma (notiesājoša vai attaisnojoša), pieņemšana, kurā tiek izlemts jautājums par apsūdzētā vainu un piemērojamo sodu.

Tiesiskas valsts princīpa neatņemama sastāvdaļa ir kriminālprocesa taisnīgs rezultāts, līdz ar to Kriminālprocesa likuma normās ir paredzēta tiesas nolēmumu pārsūdzēšana.

“Krimināltiesību pamatā ir tiesiskās drošības princips (*res iudicata ius facit inter partes et pro veritate habetur*) (mūsdienās – tiesiskās paļāvības princips), t. i., tiesneša lēmumam jābūt autoritatīvam, kuru legālā ceļā nevar atcelt nekāda vara, bet tiesneši var arī maldīties, un tāpēc jābūt iespējai, lai spriedums tiktu izlabots, ja tas izrādījies neprecīzs.”⁷⁸

---

⁷⁸ Kriminālprocess (pēc lekcijām, lasītām Latvijas Universitātē 1931. gadā). *Augstskola Mājā*, Nr. 72., 115. lpp.

Tiesības apstrīdēt tiesas nolēmumus ir viena no personas tiesību un likumisko interešu aizsardzības garantijām kriminālprocesā. KPL paredz divus veidus likumīgā spēkā nestājušos nolēmumu jaunai izskatīšanai, t. i., apelāciju un kasāciju.

Pārsūdzēšana apelācijas kārtībā ir rakstveida apelācijas protesta vai sūdzības iesniegšana par spēkā nestājušos pirmās instances tiesas nolēmumu nolūkā panākt tā atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā kā faktiski, tā juridiski iemeslu dēļ.

Pastāv ierobežojumi lietu izskatīšanai apelācijas instances tiesā:

- 1) ja iztiesāšanā nenotiek pierādījumu pārbaude, tad šādu spriedumu apelācijas kārtībā var pārsūdzēt tikai daļā par tiesas piespriesto sodu, kompensāciju vai sakarā ar pieļautiem procesa pārkāpumiem (KPL 499. panta otrā daļa);
- 2) ja tiesas nolēmums pieņemts vienošanās procesā, tas var tikt pārsūdzēts tikai kasācijas kārtībā, jo Kriminālprocesa likuma 569. panta otrā daļa nosaka, ka kasācijas kārtībā var pārsūdzēt spēkā nestājušos pirmās instances tiesas nolēmumu, kas pieņemts vienošanās procesā, un tas, bez šaubām, ir saistīts ar vienošanās procesa būtību, kuras mērķis ir kriminālprocesa vienkāršošana.

Pārsūdzēšana kasācijas kārtībā ir rakstveida kasācijas protesta vai sūdzības iesniegšana Augstākajā tiesā par tāda apelācijas instances tiesas nolēmuma tiesiskumu, kurš vēl nav stājies spēkā, lai panāktu tā atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā vai arī tā grozīšanu juridisku iemeslu dēļ.

Papildus KPL paredz divus veidus likumīgā spēkā stājušos nolēmumu jaunai lietas izskatīšanai: kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem un lietu jaunu izskatīšanu sakarā ar materiālo un procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Likumi un Ministru kabineta noteikumi, rīkojumi, projekti

1. *Latvijas Republikas Satversme*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 01.07.1993.
2. *Par Eiropas padomes Civiltiesību pretkorupcijas konvenciju*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 09.03.2005.
3. *Administratīvās atbildības likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 14.11.2018.
4. *Grozījumi Darba likumā*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 14.11.2018.
5. *Kriminālprocesa likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 11.05.2005.
6. *Valsts pārvaldes iekārtas likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 21.06.2002.
7. *Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 09.05.2002.
8. *Darba likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 06.07.2001.
9. *Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 04.11.1998
10. *Krimināllikums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 08.07.1998.
11. *Ārstniecības likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 01.07.1997.
12. *Par prakses ārstiem*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 08.05.1997.
13. *Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likums*. LV likums. Latvijas Vēstnesis: 02.08.1995.
14. *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss*. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs. 20.12.1984.
15. Ministru kabineta 17.10.2017. noteikumi Nr. 630. *Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā*.
16. Ministru kabineta noteikumi 28.08.2018 Nr. 555. *Veselības aprūpes pakalpojumu organizēšanas un samaksas kārtība*.
17. Ministru kabineta 17.07.2015 rīkojums Nr. 393. *Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādņem 2015.–2020. gadam*.
18. Ministru kabineta noteikumi 30.12.2013. Nr. 1529. *Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība*.
19. Ministru kabineta 05.02.2008 noteikumi Nr. 76. *Veselības inspekcijas nolikums*.

20. Valsts sekretāru sanāksmes dokuments Nr. VSS-66. 20.01.2017. *Grozījumi likumprojektā Par interešu konflikta novēršanu amatpersonu darbībā.*
Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40409927>
21. *Veselības ministrijas ētikas kodekss.* Pieejams:
http://www.vm.gov.lv/lv/ministrija/etikas_kodekss/

Grāmatas, raksti

1. Ivanovs, I. (2016). Kukuļa izspiešanas nošķiršana no kukuļa pieprasīšanas. *Jurista Vārds* Nr. 24.
2. Kavalieris, A. (2003). *Speciālās izmeklēšanas darbības.* Rīga: RaKa.
3. *Korupcijas riski veselības aprūpes sistēmā.* (2013). Pārskats. Korupcijas, novēršanas apkarošanas birojs. Rīga.
4. Krastiņš, U. (2014). *Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija.* Tiesu namu aģentūra.
5. Krastiņš, U. (2017). Tieša nodoma tvērums Krimināltiesībās. Rīga: Tiesu nama aģentūra.
6. Krastiņš, U., Liholaja, V., Hamkova, D. (2016). *Krimināllikuma komentāri.* Rīga: Tiesu namu aģentūra.
7. *Kriminālprocess (pēc lekcijām, lasītām Latvijas Universitātē 1931. gadā).* (1931). *Augstskola Mājā*, Nr. 72., 115. lpp.
8. Leja, M. (28.05.2013.). *Kriminālatbildība par valsts amatpersonas pienākumu nepildīšanu.* *Jurista Vārds.*
9. Meikališa, Ā., Strada-Rozenberga, K. (14.08.2018.). *Pārmaiņu laiks kriminālprocesā turpinās – 2018. gada 20. jūnija grozījumi Kriminālprocesa likumā.* *Jurista Vārds.*
10. Meikališa, Ā. (2007). *Kriminālprocesa uzsākšanas institūta attīstība un problēmas Latvijā.* *Administratīvā un Kriminālā justīcija*, Nr. 4., 145.–160. lpp.
11. Meikališa, Ā., Kazaka, S., Lodīte I., Petrova, S. (2006). *Kriminālprocesuālie termini pirmstiesas izmeklēšanā.* Rīga, Petrovskis un Ko, 34. lpp.
12. Ensor, T. (2003). *Informal Payments for Health Care in Transition Economies.* *Social Science & Medicine.*
13. Cadell, A., Hazelton, L. (2013). *Accepting gifts from patients.* Dalhousie University in Halifax. Pieejams: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3860914/>
14. Van Lerberghe, W., Conceicao, C., Van Damme, W., and Ferrinho, P. (2002) *When staff is underpaid: dealing with the individual coping strategies of health personnel.* *Bulletin of the World Health Organization*, 80 (7).

Tiesu prakses apkopojums, judikatūra

1. Indrūna, Z. (2012). *Tiesu prakses apkopojums darba tiesībās*. Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība.
2. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. (2014/2015). *Tiesu prakses apkopojums "Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 320., 321., 322., 323.panta."*
3. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK-558/2017.
4. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK-91/2017.
5. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmums lietā SKK-615/2016.
6. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedums lietā SKA-155/2008.

Publikācijas tīmekļvietnē

1. *DnB Nord* Latvijas barometrs, Nr. 34, 2011. gada februāris, http://www.dbnord.lv/Download/Ekspertu_viedokli/dnb-nord-latvijas-barometrs-petijums-nr34.pdf
2. *Kādos gadījumos un kā ziņot Valsts policijai*. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/301511-kados-gadījumos-un-ka-zinot-valsts-policijai-2019>
3. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. (2017). *KNAB rosina uzsākt kriminālvajāšanu pret slimnīcas darbiniekiem*. Pieejams: https://www.knab.gov.lv/lv/noziedzigu_nodarījumu_izmeklesana/aktualitates/523985-knab_rosina_uzsakt_kriminalvajasanu_pret_slimnīcas_darbiniekiem.html
4. LETA. (2016). *Apelācijas tiesa negroza korupcijā apsūdzētajam mediķim € 5400 sodu*. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/4691608/apelācijas-tiesa-korupcija-apsudzetajam-medikim-negroza-5400-sodu>
5. Portāls Delfi. (2019). *Daži no Gailezera mediķu korupcijas lietā apsūdzētajiem atzīst savu vainu*. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/national/criminal/dazi-no-gailezera-mediku-korupcijas-lieta-apsudzetajiem-atzist-savu-vainu.d?id=50722599>
6. Prokuratūras informācija. (2017). *Aktualitāte*. Pieejams: <http://www.prokuratūra.gov.lv/lv/jaunumi/2017/aktualitates/prokuratūra-tiesai-nodevusi-kriminallietu-pret-medicinas-darbiniekiem-par-prettiesiska-labuma-pieprasisanu-un-pienemsanu-no-pacientiem-1478>
7. Sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS. (2011). Pētījums: *Sabiedrības saskarsme ar korupciju veselības aprūpes jomā*. Pieejams: https://www.knab.gov.lv/upload/free/aptaujas/2011_knab_skds_veseliba.pdf

8. TV NET. Langenfelde, K. (2007). *Ārsti nonācis uz apsūdzēto sola*. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/5062227/arsts-nonacis-uz-apsudzeto-sola>
9. *The World Bank*, Home page. Retrieved: 03.03.2010. Available: siteresources.worldbank.org/LATVIAEXTN/Resources/16_nod.pdf
10. Baghdadi-Sabeti, G., Serhan, F. (2010). *WHO Good Governance for Medicines programme: an innovative approach to prevent corruption in the pharmaceutical sector*. World Health Report. Available: <http://apps.who.int/medicinedocs/documents/s17550en/s17550en.pdf> (p. 7).
11. Contering Healthcare Fraud and Corruption in Europe. *The European Healthcare Fraud and Corruption Declaration*. Available: <http://www.csd.bg/fileSrc.php?id=1286>
12. *Health Consumer Powerhouse, Euro Health Consumer Index 2012*, Report. P. 68. Available: <http://www.healthpowerhouse.com/files/Report-EHCI-2012.pdf>

PIELIKUMI

Noziedzīgie nodarījumi (KL)

179. pants. Piesavināšanās

(1) Par svešas mantas prettiesisku iegūšanu vai izšķērdēšanu, ja to izdarījusi persona, kurai šī manta uzticēta vai kuras pārziņā tā atradusies (piesavināšanās),

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

(2) Par piesavināšanos, ja to izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

(3) Par piesavināšanos, ja tā izdarīta lielā apmērā, kā arī par narkotisko, psihotropo, stipri iedarbīgo, indīgo vai radioaktīvo vielu, sprāgstvielu, šaujamo ieroci vai munīcijas piesavināšanos,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.

198. pants. Neatļauta labumu pieņemšana

(1) Par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu, to piedāvājuma prettiesisku pieņemšanu, ko pats vai ar starpnieku izdarījis uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas darbinieks vai persona, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota vest citas personas lietas par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma devēja vai jebkuras citas personas interesēs, izmantojot savas pilnvaras, neatkarīgi no tā, vai pieņemtās materiālās vērtības, mantiska vai citāda rakstura labumi domāti šai personai vai jebkurai citai personai,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par šā panta pirmajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarītas lielā apmērā vai tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai materiālas vērtības, mantisks vai citāda rakstura labums pieprasīts,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

(3) Par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu, to piedāvājuma prettiesisku pieņemšanu, ko pats vai ar starpnieku izdarījis uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai

organizācijas atbildīgs darbinieks vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas pilnvarota tāda pati persona vai persona, kas uz likuma vai tiesiska darījuma pamata pilnvarota izšķirt strīdus vai pieņemt saistošus lēmumus, bet nav valsts amatpersona, par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma devēja vai piedāvātāja, vai jebkuras citas personas interesēs, izmantojot savas pilnvaras, neatkarīgi no tā, vai pieņemtās materiālās vērtības, mantiska vai citāda rakstura labumi domāti šai personai vai jebkurai citai personai,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas un atņemot tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz trim gadiem.

(4) Par šā panta trešajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarītas lielā apmērā vai tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai materiālas vērtības, mantisks vai citāda rakstura labums pieprasīts,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas un atņemot tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem.

(16.02.2006. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 19.11.2009. un 13.12.2012. likumu, kas stājas spēkā 01.04.2013.).

320. pants. Kukuļņemšana

(1) Par kukuļa, tas ir, materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu, pieprasīšanu, izspiešanu vai pieņemšanu, ko izdarījusi valsts amatpersona pati vai ar starpnieku par kādu jau izdarītu likumīgu vai nelikumīgu darbību vai pieļautu bezdarbību, izmantojot savu dienesta stāvokli, neatkarīgi no tā, vai pieprasītais, izspiestais, pieņemtais vai piedāvātais kukulis, domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu, atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz diviem gadiem.

(2) Par kukuļa vai tā piedāvājuma pieņemšanu vai par kukuļa pieprasīšanu vai izspiešanu, ko izdarījusi valsts amatpersona pati vai ar starpnieku pirms kādas likumīgas vai nelikumīgas darbības izdarīšanas vai neizdarīšanas, izmantojot savu dienesta stāvokli, neatkarīgi no tā, vai pieprasītais, izspiestais, pieņemtais vai piedāvātais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas un atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz pieciem gadiem.

(3) Par šā panta pirmajā vai otrajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarītas lielā apmērā vai ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai ja kukulis pieņemts pēc tā pieprasīšanas,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz desmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas un atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz pieciem gadiem.

(4) Par šā panta pirmajā vai otrajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarījusi organizēta grupa vai valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, vai ja kukulis pieņemts pēc tā izspiešanas,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz vienpadsmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz pieciem gadiem un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.

(19.11.2009. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 08.07.2011., 13.12.2012. un 08.06.2017. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2018.).

322. pants. Starptniecība kukuļošanā

(1) Par starptniecību kukuļošanā, tas ir, darbībām, kas izpaužas kā kukuļa vai tā apsolutjuma vai piedāvājuma nodošana no kukuļdevēja kukuļņēmējam,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarījusi valsts amatpersona,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz desmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas.

(Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 19.11.2009., 13.12.2012., 29.10.2015. un 10.03.2016. likumu, kas stājas spēkā 07.04.2016.).

323. pants. Kukuļdošana

(1) Par kukuļa, tas ir, materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu, došanu vai piedāvāšanu vai par kukuļa apsolutšanu pēc tā pieprasīšanas personiski vai ar starptnieku valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai apsolutāja, vai citas personas interesēs, neatkarīgi no tā, vai

nodotais, piedāvātais vai apsolītais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas lielā apmērā vai ja tās izdarījusi valsts amatpersona, vai arī ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas un atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos, vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz pieciem gadiem.

(3) Par šā panta pirmajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarījusi organizēta grupa,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no diviem līdz desmit gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz pieciem gadiem, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem.

326.2 pants. Prettiesiska labumu pieprasīšana un pieņemšana

(1) Par materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu, to piedāvājuma prettiesisku pieņemšanu, ko pats vai ar starpnieku izdarījis valsts vai pašvaldības iestādes darbinieks, kurš nav valsts amatpersona, vai valsts institūcijas pilnvarota tāda pati persona par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu labuma devēja vai jebkuras citas personas interesēs, izmantojot savas pilnvaras, neatkarīgi no tā, vai pieņemtās materiālās vērtības, mantiska vai citāda rakstura labumi domāti šai personai vai jebkurai citai personai,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas lielā apmērā vai ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, vai ja tās saistītas ar materiālo vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu pieprasīšanu vai izspiešanu,

– soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu, atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz pieciem gadiem.

Administratīvie pārkāpumi (LAPK)

166.²⁷ pants. Valsts amatpersonas deklarācijas neiesniegšana

Par valsts amatpersonas deklarācijas neiesniegšanu noteiktā termiņā, deklarācijas aizpildīšanas un iesniegšanas kārtības neievērošanu vai par nepatiesu ziņu norādīšanu deklarācijā

– uzliek naudas sodu līdz trīssimt piecdesmit *eiro*.

(19.06.2003. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 26.09.2013. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2014.).

166.²⁸ pants. Amatu savienošanas ierobežojumu izpildes kārtības neievērošana

Par neatļauta amata, uzņēmuma līguma vai pilnvarojuma izpildes neizbeigšanu likumā noteiktajā termiņā

– uzliek naudas sodu valsts amatpersonai no septiņdesmit līdz trīssimt piecdesmit *eiro*, atņemot tiesības ieņemt valsts amatpersonas amatus vai bez tā.

(19.06.2003. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 26.09.2013. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2014.).

166.²⁹ pants. Neziņošana par atrašanos interešu konflikta situācijā

Par apzinātu neziņošanu par atrašanos interešu konflikta situācijā

– valsts amatpersonai uzliek naudas sodu līdz trīssimt piecdesmit *eiro*, atņemot tiesības ieņemt valsts amatpersonas amatus vai bez tā.

(Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 26.09.2013. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2014.).

166.³⁰ pants. Valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu un aizliegumu pārkāpšana

Par likumā noteikto komercdarbības, valsts amatpersonas amata savienošanas, pārstāvības, ienākumu gūšanas ierobežojumu vai tādu ierobežojumu pārkāpšanu, kuri noteikti attiecībā uz rīcību ar valsts vai pašvaldības mantu, kā arī par valsts amatpersonas funkciju veikšanu interešu konflikta situācijā

– uzliek naudas sodu valsts amatpersonai no septiņdesmit līdz trīssimt piecdesmit *eiro*, atņemot tiesības ieņemt valsts amatpersonas amatus vai bez tā.

(19.06.2003. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 17.03.2005. un 26.09.2013. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2014.).

166.³¹ pants. Dāvanu, ziedojumu un citāda veida mantiskās palīdzības pieņemšanas ierobežojumu pārkāpšana

Par dāvanu vai ziedojumu, vai citāda veida mantiskās palīdzības pieņemšanas kārtības pārkāpšanu

– uzliek naudas sodu valsts amatpersonai no septiņdesmit līdz trīssimt piecdesmit *eiro*, konfiscējot administratīvā pārkāpuma priekšmetus vai bez konfiskācijas.

(19.06.2003. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 26.09.2013. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2014.).

166.³² pants. Valsts amatpersonu sarakstu neiesniegšana

Par likumā noteikto valsts amatpersonu sarakstu un to grozījumu neiesniegšanu noteiktā kārtībā, kā arī par nepilnīgu šādu sarakstu iesniegšanu

– uzliek naudas sodu valsts un pašvaldību institūciju vadītājiem no septiņdesmit līdz divsimt desmit *eiro*.

(19.06.2003. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 26.09.2013. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2014.).

166.³³ pants. Valsts un pašvaldību institūciju vadītājiem noteikto pienākumu nepildīšana

Par valsts vai pašvaldību institūciju vadītājiem likumā noteikto pienākumu nepildīšanu attiecībā uz interešu konflikta novēršanu

– uzliek naudas sodu no septiņdesmit līdz trīssimt piecdesmit *eiro*.

Par likumā noteiktā aizlieguma izpaust informāciju attiecībā uz personu, kura informējusi par citas valsts amatpersonas interešu konfliktu, pārkāpšanu vai par nelabvēlīgu seku radīšanu šai personai bez objektīva iemesla

– uzliek naudas sodu valsts amatpersonai no septiņdesmit līdz septiņsimt *eiro*, atņemot tiesības ieņemt valsts amatpersonas amatu vai bez tā.

(19.06.2003. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 16.06.2011. un 26.09.2013. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2014.).

Iesnieguma paraugs

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam

Citadeles ielā 1, Rīgā, LV-1010

IESNIEGUMS PAR KORUPTĪVU PĀRKĀPUMU

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (turpmāk – KNAB) novērš un apkaro korupciju, kā arī kontrolē politisko organizāciju (partiju) finansēšanas kārtību. Atbilstoši Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumam **korupcija ir kukuļošana vai jebkura cita valsts amatpersonas rīcība, kas vērsta uz to, lai, izmantojot dienesta stāvokli, savas pilnvaras vai pārsniedzot tās, iegūtu nepelnītu labumu sev vai citām personām.** KNAB neizskata jautājumus, kuri neatbilst KNAB kompetencei.⁷⁹

1. ZINAS PAR IESNIEDZĒJU

VĀRDS, UZVĀRDS:	
DZĪVESVIETAS ADRESE:	
TĀLRUŅA NUMURS:	E-PASTA ADRESE:
PIEKRĪTU SNIEGT PAPILDU INFORMĀCIJU KNAB DARBINIEKIEM: JĀ / NĒ (<i>Vajadzīgo apvilkt</i>)	
VĒLOS PALIKT ANONĪMS(A): JĀ / NĒ (<i>Vajadzīgo apvilkt</i>)	
VĒLOS SAŅEMT ATBILDI PAR IESNIEGUMA IZSKATĪŠANAS REZULTĀTIEM: JĀ / NĒ (<i>Vajadzīgo apvilkt</i>)	

2. ZINAS PAR PĀRKĀPUMU

INSTITŪCIJA(S), KUR NOTICIS PĀRKĀPUMS:
PERSONA(S), KURA(S) IZDARĪJA PĀRKĀPUMU:

⁷⁹ KNAB kompetencē nav izskatīt, piemēram, jautājumus, kas ir saistīti ar personu savstarpējiem civiltiesiskiem strīdiem, pārkāpumiem saistībā ar nekustamā īpašuma īpašumtiesībām, strīdiem par parāda piedziņu, jautājumus saistībā ar dzīvojamās mājas pārvaldīšanas un apsaimniekošanas pilnvarojuma līgumā noteiktās kārtības nepildīšanu, sūdzības par vides piesārņošanu, noziedzīgus nodarījumus, kas saistīti ar zādzību, laupīšanu, krāpšanu, dokumentu viltošanu, patvaļīgu koku ciršanu, piesavināšanos, tiesnešu lēmumu pamatotību un tiesiskumu, sūdzības par iejaukšanos lietu iztiesāšanā vai tiesas sprieduma un lēmuma neizpildīšanu, sūdzības par krimināllietu izmeklēšanas iespējamo neatbilstību kriminālprocesuālajām tiesību normām u.tml.

PĀRKĀPUMA IZDARĪŠANAS VIETA UN LAIKS:

3. **PĀRKĀPUMA APRAKSTS** (Norādiet iespējami konkrētus faktus, kas liecina par pārkāpumu! Ja nepieciešams, papildu dokumentu kopijas vai izvērstāku pārkāpuma aprakstu pievienojiet iesnieguma pielikumā)

FAKTU IZKLĀSTS UN PĀRKĀPUMA APRAKSTS:

4. **PAPILDU INFORMĀCIJA**

PERSONAS, KURAS VAR SNIEGT PAPILDU INFORMĀCIJU (Norādiet vārdu, uzvārdu, tālruņa numuru):

KURĀM INSTITŪCIJĀM VĒL ZIŅOTS PAR ŠO PĀRKĀPUMU:

5. **PIELIKUMS**

PIELIKUMĀ PIEVIENOTI ŠĀDI DOKUMENTI:

DATUMS:

PARAKSTS:

Iesnieguma veidlapa ziņošanai par koruptīvu pārkāpumu.
<https://www.knab.gov.lv/lv/contacts/>